

**ANALISI DE LA SITUACIÓ ACTUAL DE LES FAMÍLLIES MARROQUINES
USUÀRIES DELS SERVEIS SOCIALS DEL GRAU DE CASTELLÓ DE LA
PLANA.**

Ana Rubert i Mondragón

MÀSTER UNIVERSITARI EN INTERVENCIÓ I MEDIACIÓ FAMILIAR

Treball Fi de Màster (orientació investigadora)

2015-2016

DIRECTORA

Dra. María Raquel Agost Felip

INDEX

1. Resum	3
2. Introducció	4
Contex d'interveció	6
Migracions i xarxa social	7
Família migrant	10
Societat migran i d'acollida	10
3. Marc legislatiu	13
4. Metodologia	16
Instruments	16
Procediment	16
Mostra	16
Variables	18
5. Resultats	18
6. Discussió i conclusions	25
7. Referències bibliogràfiques	28
8. Annex	31

1. RESUM

Aquesta investigació està centrada a partir de l'estudi i anàlisi de casos, d'un grup poblacional concret; famílies biparentals marroquines usuàries dels Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana. Amb l'objectiu de realitzar un anàlisi del procés migratori i la situació actual d'aquestes famílies. La metodologia aplicada ha estat en l'estudi i anàlisi de resultats extrets a partir dels expedients de les famílies usuàries al centre social i de la intervenció familiar duta a terme des de Serveis Socials Municipals. La mostra estudiada està composta per 5 famílies que compten amb les variables representatives del grup poblacional d'estudi. Els resultats indiquen quina és la trajectòria migratoria que la comunitat marroquina afincada al Grau de Castelló ha constituït, sent aquesta una migració econòmica i escalonada, on la situació socioeconòmica de les famílies ha anat agreujant-se de manera significativa. De les dades, podem extraure que el col·lectiu objecte d'estudi ha experimentat un procés migratori familiar, escalonat, on l'agreujament de la situació socioeconòmica familiar posiciona aquestes famílies en una situació de vulnerabilitat social, llunyana a les seues expectatives inicials.

Paraules clau: migració, reagrupació familiar, situació socioeconòmica, serveis socials.

1. ABSTRACT

This research is focused on the study and analysis of cases of a particular population group: biparental Moroccan families, users of Social Services in the Grau de Castelló. It is developed in order to analyse the migration process and the current situation of these families. The methodology has been applied from the study and analysis of results extracted from the files of these families users of the community center and the family intervention carried out by the Municipal Social Services. The sample is compound of five families that have variables representing the population group study. The results indicate the migratory path that the Moroccan community in the Grau de Castelló have set up, where the socioeconomic situation of the families has been worsening significantly. From the data, we can extract that the group under study has experienced a stepped familiar migration process, where the worsening socio-economic familiar

situation places these families in a situation of social vulnerability distant to their expectations.

Keywords: migration, family reunification, socioeconomic status, social services.

2. INTRODUCCIÓ

Dins de les migracions i les seues tipologies, dels diferents motius que les produeixen, la investigació estudia un perfil de població concreta que es caracteritza per formar part del col·lectiu immigrant internacional, extra comunitari i els quals han realitzat la seua migració, a priori, per motius econòmics i laborals. La investigació versa, concretament, per persones provinents de Marroc, residents al Grau de Castelló de la Plana i usuàries dels Serveis Socials Municipals d'aquesta zona d'actuació.

Espanya ha estat país emigrant, passant, després, a ser receptor d'immigració d'una magnitud important. Als 90 comencen arribar els primers immigrants ja formant petits focus localitzats que no varen crear necessitats específiques tan notables com passaria posteriorment. Es a partir de l'any 2000 que comença a ser un fenomen notable fins arribar aquest adquirir les dimensions a les que s'arribaren al voltant de l'any 2004, atrets pel "efecto llamada del libre mercado de trabajo". Com punteria (Cachon,2002) en una tercera etapa en el procés de formació de la "España inmigrante, porque la cuestión migratoria se ha "institucionalizado".Tras una segunda etapa que vino marcada por el desajuste enel mercado de trabajo que actuó como el motor que puso a España en el mapa migratorio internacional como un posible país de destino, desde el año 2000 los flujos aumentaron notablemente y se diversificaron" Chacón,2007). Cal esmentar, de manera especial, el procés de regularització extraordinària del govern de l'Estat Espanyol l'any 2005. Situació, la qual, va despertar noves necessitats socials a tots nivells tant del col·lectiu immigrant com de la societat d'acollida. Es una situació nova per a tots dos on es necessari repensar i reajustar la situació adequant-la a les noves necessitats detectades. Aquests canvis versen a tots els nivells, a cada racó d'allò que conforma una societat..... Educació, pels nens nouvinguts arran les reagrupacions familiars, la sanitat, administracions públiques, convivència comunitària, legislació, etc. Es a dir, cal incorporar a l'altre, nouvingut, en cada aspecte de la societat, de la població, del territori.

La immigració marroquina a l'Estat Espanyol es el 16.37% de la població total estrangera empadronada. A la Comunitat Valenciana representa el 11.23% de la població estrangera, i a la ciutat de Castelló, les persones empadronades de nacionalitat marroquina són el 18.70% de la població estrangera total a la ciutat, superant la mitjana autonòmica i estatal. Es detalla a continuació la presència que aquest col·lectiu té als tres nivells administratius-territorials, veure quadre 1.

Quadre. Població empadronada estrangera.

	Nivell Estatal		Nivell Autonòmic (C.V.)		Nivell local (Castelló)	
	Població total extranjera	Població marroquina	Població total extranjera	Població marroquina	Població total extranjera	Població marroquina
Total	4.601.272	753.425	667.676	74.984	83.599	15.638
Homes	2.334.083	426.276	341.958	42.456	42.004	8.599
dones	2.267.189	327.149	325.718	32.528	41.595	7.039

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes del padró (I.N.E. 2016)

La gran majoria dels estrangers residents a Castelló de la Plana han immigrat per motius laborals. Des de l'any 2006, tots els continents han augmentat la seva representació a Castelló de la Plana. La majoria dels immigrants procedents d'Àfrica són originaris del Magreb i nord d'Àfrica, la qual cosa dona importància a la població marroquina que, representa el 55.5% de la població procedent d'Àfrica. Castelló de la Plana es divideix administrativament en 9 districtes. La zona del Grau de Castelló de la Plana, delimitació territorial de la investigació, conforma el districte 9. Aquest es el que presenta menor proporció d'immigrants procedents d'Europa de l'Est, sent el districte amb la proporció més gran d'immigrants procedents d'Àfrica, concretament procedents de Marroc. (II Plan Municipal de Inmigración y Convivencia social Ayuntamiento de Castellón, 2010)

El Grau de Castelló, segons dades del padró municipal a data de maig de 2016, compta amb una població total de 18595 habitants, d'aquestes, les persones de nacionalitat marroquina són 542, de les quals 251 son dones i 291 homes. Es a dir, la població objecte d'estudi es el 2.85% del total de la població empadronada a la zona Grau de Castelló de la Plana.

Aquest col·lectiu assentat a la zona, forma part del paisatge social. Així doncs, es protagonista i participant actiu en diferents àmbits comunitaris com ara; l'educatiu, perquè els fills d'aquestes famílies es formen als centres educatius de la zona; el sanitari, perquè la família en conjunt acudeix als dos centres de salut amb els que conta la zona; els establiments comercials, ja que es visibilitzen com a consumidors d'aquests, i com a usuaris dels serveis de l'Administració Pública Municipal, d'entre ells, els serveis socials municipals sent aquesta població el 24.80% de la totalitat de sol·licituds de prestacions assistencials realitzades l'any 2015. Dades extretes del programa d'emergència social de l'Ajuntament de Castelló.

Context de la Intervenció

El Grau de Castelló és un barri de la ciutat de Castelló de la Plana, situada a 4 kilòmetres, aproximadament, cap al mar. Amb una població, de 18.595 habitants, dels quals 542 són de nacionalitat marroquina, represent així el 2.85% de la població total del Grau, segons dades extretes del padró municipal, 2016.

És el port pesquer d'aquesta ciutat. Els orígens de tradició marinera en aquesta població es remunten al segle XIII. És aquí quan neix la pesca a Castelló. Així, el Grau, amb la seua tradició pesquera convertida aquesta en el seu tret característic, ha estat immanentment atractiu de molta població immigrant. Als anys 60, quan la pesca està en ple auge, va començar el creixement del Grau, amb la immigració de treballadors provinents de diferents punts de la geografia espanyola, tant de les zones més pròximes com Peníscola, Torreblanca, Moncofar; com de zones andaluses com Barbate, Cadiz, Adra, Almeria, etc. Es va crear una gran flota marinera important. Aquests treballadors varen reagrupar a les seues famílies al Grau de Castelló, instal·lant-se i assentant-se aquí de manera permanent.

El Port comercial, juntament amb la pesca, era la base del treball en el Grau; i la Indústria, que també estava present, va adquirir pes amb la posada en marxa de les plantes petrolíferes- refineries. La població seguia creixent, i a principis dels anys 90 el sector de la Ceràmica en poblacions pròximes com l'Alcora, Onda o Vila-real van donar una estirada molt forta. Això va fer que la població, més jove del Grau reconduïra la seua vida laboral cap a aquests sectors per la recerca de millors salaris que els de l'ofici de mariner. Així, el sector mariner es va quedar amb una plantilla envellida de treballadors. Llavors va començar l'onada d'immigració marroquina per a treballar en la

pesca. Tot i que també han vingut a treballar persones procedents d'Algèria, Senegal, Perú i altres països, els marroquins són, sense dubte, el col·lectiu immigrat extracomunitari al Grau de Castelló més important. Així doncs, la flota pesquera del Grau es va quedar composta per gairebé el 50% de persones marroquines i treballadors autòctons del Grau molt pocs.

Cal destacar que, arran la crisi econòmica que travessem, els treballadors de la mar que varen marxar a la recerca d'ocupació en altres sectors, han tornat a intentar reinserir-se al món mariner amb moltes dificultats, ja que queden cada vegada menys vaixells en actiu, i els que queden estan ocupats per aquells treballadors que no deixaren mai el sector de la pesca, molt d'ells marroquins. (Tegedor del Valle y Llorca Sellés, 1999).

Migracions i xarxa

Els moviments migratoris són un esdeveniment tan antic com la pròpia història. L'home va començar a migrar des del primer moment en què es va enfrontar amb la necessitat de buscar més i millors oportunitats de vida, aquest és un fet tan comú en l'ésser humà que es pot dir que forma part de la seua naturalesa. Tot i això, cal dir que la migració es genera principalment per problemes socials, polítics, econòmics, personals, culturals, entre altres, amb els que s'enfronta l'home cada dia. La mobilitat de persones sempre ha existit però, als últims anys s'ha incrementat. Alguns analistes consideren que el S.XXI serà caracteritzat com el segle de les migracions. Així doncs, tal i com ho defineix

Quan parlem de migració fem referència, seguint als desplaçaments de persones que tenen com a intenció el canvi de residència des d'un lloc d'origen a altre de destí, travessant algun límit geogràfic que generalment es una divisió politicoadministrativa, tal com apunta (Ruiz,2002). Aquest fenomen implica un desplaçament o moviment en l'espai que té com a objectiu buscar millors oportunitats de vida dels individus, ja siga per què al seu lloc d'origen o d'establiment actual no existeixen aquestes oportunitats o per què no satisfà tots els seus criteris personals.

El corpus teòric al camp de les migracions ha anat construint-se de les aportacions de diferents disciplines. Influxit, inicialment, per la Demografia i l'Economia, el paradigma clàssic va oferir una explicació més o menys satisfactòria per al corrent migratori iniciat a Europa cap als territoris d'ultramar i per als moviments poblacionals europeus sorgits a partir de la Segona Guerra Mundial. Tot i això, no va aconseguir, aportar una

universalitat i generalitat que permetés la seua adaptació als corrents migratoris actuals, davant la impossibilitat de reduir aquesta complexa realitat social a les disparitats econòmiques i demogràfiques i a les coordenades del mercat. "Les migracions no són només un fenomen de naturalesa econòmica, són més aviat un fet social total i en conseqüència hi ha factors que les expliquen que són també socials, culturals i, fins i tot, emocionals. Un immigrant no és tan sols un treballador a la recerca d'ocupació, és també un ésser humà construït el seu propi projecte de vida" (Abad, LV, 2000).

Al camp de les Ciències Socials, sorgeixen reflexions renovades que consideren les migracions com un fet social total. Aconsellant revisar els corrents migratoris des de la seva òptica social i entendre'ls com un teixit viu, elaborat amb les contínues interaccions dels seus membres. Els migrants, dins de l'organització social, es converteixen en una categoria diferenciada de la població, tant en origen com en destinació, delimitada pel concepte de desplaçament. Entorn aquest criteri es va conformant un entramat superior diferent de la suma dels membres components de grup, que els connecta i identifica, la importància del qual radica en la seua capacitat real d'intercanvi i relació, creixent fins a convertir-se en una gran xarxa intangible sobre la qual es desenvolupen la major part dels processos migratoris (Gurak y Caces, 1998). Estudis previs reflecteixen aspectes que són abordats a la investigació com les xarxes de vinculació i la mobilització dels fluxos (Aparicio y Tormos, 2014)

Així doncs, considerant les migracions, des d'una visió integral, com a processos complexos i socials, no podem deixar d'esmentar que el procés de migrar, va lligat al procés d'arribada a un lloc nou on, generalment hi ha persones que ja han passat inicialment per la situació de nousvinguts. Es, curiosament, inevitable que a l'arribada i posteriorment, ja enfortint-se, comence el contacte amb les persones que ja han passat per l'experiència d'arribar al lloc en qüestió. Començant a construir una xarxa social que, generalment, en un primer moment es crea i enforteix al voltant de persones també immigrades. Quan una xarxa social es crea i arrela en un lloc determinat, difícilment la seua estada vinga determinada ja per un sol factor.

Dos dels temes desenvolupats en estudis relatius a les migracions, han estat les xarxes socials de la població immigrant, les cadenes migratòries i l'adaptació psicològica. (Gurack, D/ Caces F: 1998). L'emigració en cadena és un procés de desplaçament i reubicació de xarxes de familiars, amics i coneguts. Les cadenes influeixen en la presa

de decisions prèvia al desplaçament internacional i en el procés d'assentament posterior. Per exemple, l'emplaçament de parents i amics condiciona l'elecció del lloc de destinació; mentre que la maduresa de la cadena migratòria defineix d'alguna manera l'estructura d'oportunitats de les relacions interpersonals, tant per al desenvolupament com per al manteniment de contactes. Les xarxes de suport social proporcionen recursos que faciliten el procés d'adaptació. En les relacions interpersonals dels immigrants nous s'intercanvia informació i ajuda instrumental que serveixen per a desenvolupar-se en un entorn desconegut. De la mateixa manera, disposar de confidents i de suport afectiu és una condició necessària per al benestar psicològic subjectiu. La integració social i les relacions de suport promouen la salut i contribueixen a l'afrontament de circumstàncies estressants (Gurak y Caces, 1998).

Seguint Arellano (2004), al camp de les migracions les xarxes assumeixen diferents formes, continguts i funcionalitat al llarg de tot el procés. Podríem fer una classificació d'aquestes des d'alguns aspectes fonamentals com; a) la ubicació en l'espai. Les xarxes connecten origen i destí, i s'encarreguen de solucionar els passos previs a l'inici del procés i d'organitzar i orientar la inserció social de la població emigrant. b) la composició i la densitat de la xarxa. c) L'estructuració per la que distingim dues modalitats, formals i informals. En les formals l'individu té consciència de pertànyer, una associació, per exemple. Les informals, podrien considerar-se com autèntics processos col·lectius, on es creen entramats relacionals entre els individus, sense que aquests siguin conscients de la seua pertinença. d) El posicionament jurídic de xarxes legals i il·legals. Aquestes últimes serien les que organitzen viatges i entrades al país de manera irregular i s'especialitzen en àrees com "arreglo de papeles". e) la funcionalitat pel contingut de la relació essencial de benefici que s'obté; informatiu, sentimental, instrumental, etc. Altres trets a ressaltar que escauen aquesta investigació i es relacionen amb les xarxes i les formes de mobilitat migratòria relatives a les migracions femenines aborden el model de gènere predominant a Marroc, que en un inici pressuposa un model de família on la conjugalitat quedava en segon pla i endarrerava l'eixida de les dones. És amb les reagrupacions familiars que s'inicien les migracions femenines, en aquest cas vinculades al projecte familiar (Lopez Garcia,2014)

Família migrant

El fenomen migratori ha comportat amb ell un nou model de família amb unes característiques i necessitats específiques: la família migrant. Segons la Convenció Internacional sobre la Protecció dels Drets de Tots els Treballadors Mirants i de les seues famílies de 1990, la família migrant està formada per dues persones, estiguen casades o no, les quals mantenen una relació amb efectes equivalents al matrimoni, junt amb el seu fill menors de edat, els quals estan al seu carreg i dels que han de responsabilitzar-se, estiguen o no separats geogràficament. Aquest procés familiar es pot donar de diferents maneres. És a dir, de manera conjunta des del primer moment o bé de manera escalonada, viatjant primer un membre de la família i, posteriorment, reagrupant la resta de membres. Generalment, al perfil de la família migrant l'objectiu versa al voltant de la millora de vida familiar, es a dir, és una migració econòmica.

Així doncs, els moviments migratoris tenen una dimensió familiar, ja que neixen al cor de l'estructura familiar, descomponen les estructures domèstiques, acomodant-se als cicles vitals als quals esta sotmesa l'agrupació familiar i contribueixen a la formació de noves llars. El procés migratori suposa una ruptura de la unitat familiar, que podrà o no recompondre's al país de destí. (Requena y Sánchez-Domínguez, 2011)

Societat migrant i d'acollida

En aquest escenari del procés migratori, es presenten; per una banda les persones immigrades que poden tenir diferents evolucions dins del procés d'integració social, des de la no integració, passant per l'assimilació cultural o la integració social completa, la qual enriqueix substancialment tant a la societat d'acollida com a la nouvinguda. Tant l'arribada al nou destí, com la recepció dels nous ciutadans comporta un xoc cultural i social. Aquest potser un potenciador de la riquesa cultural per ambdós bandes o bé, un element segregador que afavoreix les dificultoses de la integració i l'apropament bidireccional.

La integració dels immigrants s'ha convertit en un dels reptes més importants a afrontar per la societat espanyola en l'actualitat, i les polítiques d'integració han d'entendre's com a procés bidireccional de cohesió social, presentant oportunitats per al conjunt de la població, tant autòctona com immigrant, orientades a través del foment de polítiques públiques basades en la igualtat de drets i deures, d'oportunitats i respecte a la diversitat.

Les polítiques d'integració deuen tenir una dimensió territorial, almenys per dos tipus de raons: en primer lloc, per què les Comunitats Autònomes tenen competència en àmbits fonamentals de les polítiques redistributives de l'Estat de Benestar com educació, ocupació, vivenda, salut, serveis socials i cultura; i, en segon lloc, perquè el mosaic migratori es pinta de colors distints segons Comunitats Autònomes (i podria seguir el raonament a nivell comarcal, municipal i de districtes i barris, per a apuntar com hi ha que anar adaptant polítiques generals a realitats parcialment diferents). (Cachón,2007)

Per a què aquesta nova línia d'actuació siga fructífera sembla convenient delimitar el concepte d'integració del que es parteix, entenent la integració com a un procés bidireccional i dinàmic d'ajustament mutu per part de tots els immigrants i residents dels Estats membres. (Comisión Europea, 2000)

Així doncs, serà de vital importància marcar les premisses sobre les quals s'ha de construir l'anomenat "procés d'integració", per a què aquest siga adequat, i no oblidar aquelles situacions les quals ens posicionen lluny de la integració real i efectiva. Així doncs, assimilació cultural, multiculturalitat, interculturalitat, entre altres, són alguns dels termes que deuen ser definits per a poder gestar el concepte que portaria a un adequat procés d'integració.

Així, el procés d'integració d'un grup etno-cultural tal com els immigrants, grups ètnics minoritaris i uns altres dins del que es té establert com el comú, a una comunitat major o dominant. La presumpció que aquests elements generals són la garantia de la convivència cultural dins d'un estat o territori, és la que motiva l'inici d'aquest procés anomenat assimilació cultural. L'assimilació suposa la desaparició de les diferències, que al seu judici son la base del prejudici i la discriminació, i per tant implica l'abolició del tractament diferenciat. Per tan, la convivència continuada, no són factors suficients per a la incorporació igualitària dels membres d'una societat. En canvi, la idea que es desprèn dels seus èxits relatius a l'assimilació es el cicle de relacions radicals. Aquest cicle adopta la forma del contacte, competició i eventual assimilació. El cicle comporta amb ell la desaparició gradual de l'antagonisme racial i cultural, sent la pluralitat racial i cultural, tan sols una etapa de trànsit cap a una nova societat (Park, 1950). En aquest procés, el grup que és absorbit perd, en general, la seua originalitat de manera parcial o total com les seues maneres de parlar, el seu dialecte, les seues peculiaritats en la parla,

les seues maneres de ser i altres elements de la seua identitat cultural quan entra en contacte amb la societat o cultura dominant.

Al pol contrari es troba la situació de multiculturalitat. En una societat, on l'assimilació cultural no esdevé per part de les persones immigrants, sinó que pel contrari es reforça el tancament i la no comunicació social entre les diferents cultures que coexisteixen però, no conviuen. Aquesta neix damunt les cendres de l'estat ètnic i perviu mentre aquest no ocupa tots els espais socials. L'estat interètnic és la condició formal de la multiculturalitat, que han sostés les migracions polítiques dels que han intentat fugir del fanatisme i, a voltes, de l'extermini. El naixement de l'Estat de Dret fou la gran aportació per a construir una societat on cap ètnia s'imposara sobre d'altres, sinó que la igualtat política vinculara a tots i la condició de ciutadà primara per sobre de qualsevol circumstància, com la raça, religió, sexe o cultura. (Sales Ten, 2006)

Així doncs, i partint de la premissa que cap de les dues situacions anteriors són desitjables per a una societat enriquida i oberta, la posició més enriquidora seria aquella on la integració social vinguera donada per l'apropament i contribució mútua de totes les persones que formen la societat i no únicament les persones nouvingudes o, al contrari, la societat d'acollida.

Des d'aquesta perspectiva, i acotant-la al municipi, Castelló de la Plana, en el qual s'emmarca la investigació, es parla d'integració social com a procés d'adaptació mutu que afecta totes les persones que formen la societat, i no únicament a les persones nouvingudes. En aquest sentit, entenem la integració com el procés a través del qual les persones culturalment diverses aconseguixen una incorporació plena, lliure i autònoma en la societat. El procés d'integració suposa un triple moviment: un esforç per part de les persones immigrants, un treball d'acomodament per part de la societat d'acollida i unes polítiques públiques que han d'impulsar, facilitar i verificar la realització d'aquest procés (AMICS, 2010).

Quan conceptualment definim, com fins ara, conceptes relacionats al procés d'integració de les persones immigrades, com assimilació cultural, multiculturalitat, integració, etc. no es pot deixar d'esmentar un terme que, sobretot als últims anys ha adquirit més força i protagonisme; la interculturalitat, on la bidireccionalitat de les accions, esforços i relacions socials es vital per a la convivència. Així doncs, podem apuntar la convivència com a intercultural per situar aquesta noció de convivència ciutadana al context de la

creixent pluralitat sociocultural i per fer èmfasi en la perspectiva intercultural, la qual afegeix a la igualtat i no discriminació, a la valoració positiva de la diversitat i el respecte a les diferències, el principi d'unitat en la diversitat basat en enriquir els projectes comuns a partir de les especificitats (AMICS, 2010).

3. MARC LEGISLATIU

Les persones immigrades deuen estar emparades a les lleis de protecció generals, com a ciutadans de ple dret, considerant-los, primerament persones físiques subjectives de drets inherents. És competència de l'Estat Espanyol allò que relaciona amb la política d'estrangeria; regulació de fluxos migratoris, convenis amb els països emissors i normativa d'estrangeria. Per altra banda, l'Administració Local té competència en polítiques d'integració social, per la proximitat a la demanda i necessitats de la ciutadania.

S'esmenta a continuació, el marc de referència legislativament, incloent-hi aquells articles i apartats d'interès que especifiquen tan drets com obligacions de les persones al·lòctones als tres nivells d'administració; estatal, autonòmic i local.

En l'àmbit estatal, partint de la Constitució Espanyola i les lleis orgàniques competents destaquen:

Quadre 1: Legislació estatal en matèria d'immigració
-La Constitució Espanyola de 1978:   • art. 13.1: els estrangers gaudiran de llibertats públiques del Títol I.• art. 149.1.2º, assenyala la competència exclusiva de l'Estat en matèria de nacionalitat, immigració, estrangeria i dret d'asil. -Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, de Reforma de la L.O. 4/2000, de 11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seua integració social.   - Real Decret 2393/2004, de 30 de desembre. Pel que s'aprova el reglament de la Llei Organica 4/2000.   - Pla estatal de ciutadania i immigració 2011/2014.

Pel que fa a les actuacions en matèria d'immigració, aquestes s'inicien en 1994 amb l'aprovació del primer Pla d'Integració Social d'Immigrants i l'Observatori Permanent de la Immigració. Sen el Pla estatal de ciutadania i immigració 2011/14 l'últim promulgat

en l'àmbit estatal. Aquest pla es marca com a element de governança del procés d'adaptació mútua de les persones immigrades i les autòctones, ja que tracta de contribuir al procés bidireccional fomentant un desenvolupament econòmic, social, cultural i institucional avançat, plural i durader per al conjunt de residents a Espanya, a través d'intervencions equilibrades dels poders públics i la societat civil. Fent menció al grau d'implicació dels Serveis Socials en la segona part del Pla, en les àrees específiques d'actuació.

A nivell autonòmic, l'atenció a les persones immigrants es regula a partir de la llei de Serveis Socials i el Pacte Valencià per la immigració. Veure quadre 2.

Quadre 2: Legislació autonòmica en matèria d'immigració
- l'Estatut d' Autonomia de la Comunitat Valenciana (Llei Orgànica 1/2006 de 10 de abril, de reforma de la Llei Orgànica 5/1982, de 1 Juliol, d'Estatut d' Autonomia de la Comunitat Valenciana)   • Títol II “Dels drets dels valencians i Valencianes” Art.13 , apartat 3: les actuacions de la Generalitat es centraran primordialment en els següents àmbits; drets i atenció social dels immigrants amb residència en al Comunitat Valenciana. • Títol V “Les competències” Art. 49 apartat 1,27^a: “Institucions públiques de protecció i ajuda als menors, joves, emigrants...i altres. -Llei 5/1997, de 25 de juny, per la que es regula el sistema de serveis socials en la Comunitat Valenciana. Art. 26 , altres col·lectius de risc i marginació.   - Llei 15/2008, de 5 de desembre, d' integració de les personas immigrants en la Comunitat Valenciana.   - Decret 93/2009, de 10 de juliol, del Consell, pel que s'aprova el Reglament de la Llei 15/2008   - Pla Director d'Integració i Convivència 2014-2017.   - Pacte Valencià per la Immigració 2008/2011. Pacte Valencià per la Integració de les Persones Immigrants; Pacte Agrari Valencià per la Immigració; Pla Valencià per a la prevenció de la discriminació interètnica, la xenofobia y el racisme.

Assenyalar que és, a escala local, on es materialitzen les necessitats i on és possible desenvolupar actuacions conjuntes de les administracions i de la societat civil. Així doncs, a aquest nivell destaquen:

Quadre 3: Legislació local en matèria d'immigració
-Llei 27/2013, de 27 de desembre, de racionalització y sostenibilitat de l'Administració Local. Que reformula la anterior Llei 7/85 de 2 de abril, reguladora de bases de Règim Local.   • art. 26.1.c “Municipis superiors a 20.000 hab. Vetlaran per la protecció civil, l'evaluació i informació de situació de necessitat social i l'atenció immediata a persones en situació o risc d'exclusió social.• Pla Municipal de immigració 2008-2011 de Castelló de la Plana. Eix que desenvolupa: ➤ II Pla Castelló ciutat intercultural 2012-2016, amb l'objectiu de treballar per la idea d'una integració i convivència real, amb una concepció de ciutadania inclusiva.

Pel que fa a la llei 27/2013 de racionalització i sostenibilitat de l'Administració Local, cal esmentar que en aquesta llei desapareix l'art. 25.2.k. contemplat en l'anterior llei 7/85, reguladora de bases de règim Local en referència a les persones immigrants i qualsevol altre col·lectiu en situació de risc, quedant reduïdes així les competències municipals a l'art. 26.1.c (veure quadre 3)

Així doncs, revisada i plantejada l'estat de la qüestió i a partir de l'activitat professional de la investigadora, l'objectiu general d'aquest estudi es centra en la trajectòria migratòria i la situació actual de les famílies biparentals marroquines usuàries als Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana.

El primer objectiu específic serà conèixer la trajectòria migratòria, assentament i reagrupació d'aquestes famílies, mitjançant la descripció del perfil de famílies migrants marroquines usuàries dels Serveis Socials del Grau de Castelló i conèixer les perspectives de futur. Retornament o no al país d'origen.

El segon objectiu específic versarà a conèixer la situació actual socioeconòmica, laboral i d'habitatge de les famílies objecte d'estudi. Per aquesta finalitat serà escaient analitzar els mecanismes d'afrontament i cobertura de les necessitats bàsiques, davant la precarietat econòmica que travessen les famílies estudiades i, per altra banda, el grau d'integració de les famílies amb la societat autòctona del Grau.

4. METODOLOGIA

Instruments

Com que partim de l'activitat professional, aquesta investigació està realitzada des de la perspectiva de l'anàlisi documental d'estudi de casos a partir de la documentació obrant als expedients i fitxes del grup poblacional objecte d'estudi, com a usuaris de Serveis Socials. Així doncs, l'instrument principal ha estat la història social dels expedients on es desenvolupen les intervencions familiars dutes a terme.

Procediment

Estudi realitzat durant els mesos de gener a maig de 2016. De caràcter qualitatiu, ha estat un treball preliminar i exploratori de caràcter qualitatiu de les històries socials a partir de les entrevistes realitzades en les intervencions familiars. Per tal d'accedir a la informació escaient, s'ha comptat amb l'autorització dels usuaris del centre i els caps dels departaments competents, segons les recomanacions ètiques de l' American Psychological Association per a treballar amb dades personals d'entrevistes o estudis de casos. Per tant s'han sol·licitat les autoritzacions per a treballar amb les dades als estudis de casos informant sobre la confidencialitat.

Mostra

La població objecte d'estudi pertany al 2.85% de la població empadronada al Grau de Castelló. Representa el 24.80% de les sol·licituds de prestacions per a la cobertura de necessitats bàsiques d'emergència social al Grau de Castelló.

Quadre 2. Sol·licituds de prestacions econòmiques d'emergència social al Grau de Castelló a l'any 2015

Sol·licituds Serveis Soicals Grau 2015	512
Sol·licituds població autòctona	275
Sol·licituds població extranjera (no marroquí)	110
Sol·licituds població marroquina	127

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes del Negociat d'Emergència Social de l'Ajuntament de Castelló de la Plana, 2016.

Revisada, també, la mostra de la població immigrant als estudis precedents (Lopez Garcia, 2014), s'han establert com a mostra, per ser les més representatives, cinc famílies les quals tenen com a comú denominador totes aquelles variables que són representatives i escaients per al grup poblacional objecte d'estudi. Aquesta informació ha estat extreta de les històries socials i de seguiment. S'adjunta en la taula resum següent les variables que han estat determinants per a l'elecció de la mostra.

Quadre 3 Variables de la mostra

	Sexe	Edat	Any migració	Proces migratori familiar	Situació laboral	Vivenda (regim de tenença)	Apertura expedient SS.SS.	Demanda explícita SS.SS.
F1	Home	44	2000	Escalonat	Actiu	Lloguer	2010	Econòmica
F2	Home	47	1994	Escalonat	Actiu	Lloguer	2008	Econòmica
F3	Home	39	2002	Escalonat	Inactiu	Lloguer	2009	Econòmica
F4	Home	43	2003	Escalonat	Inactiu	Lloguer	2012	Econòmica
F5	Home	40	2002	Escalonat	Inactiu	Lloguer	2013	Econòmica

Variables

Les variables d'anàlisi utilitzades estan presents tant en les històries socials dels expedients de les famílies, realitzant una categorització d'aquesta informació, com als estudis precedents relatius a immigració marroquina consultats. Per tant, han estat escollides les següents variables sociodemogràfiques; sexe, edat, any de la migració, procés migratori familiar, situació laboral i habitatge. Pel que fa a l'escenari de la investigació, s'han tingut en compte variables acotades als Serveis Socials com; l'any d'apertura d'expedient al centre, la demanda i la sol·licitud realitzada.

5. ANALISI DELS RESULTATS

Trajectòria migratòria.

La trajectòria migratòria es iniciada en la totalitat de la mostra, per l'home. Que és qui es desplaça, per a millorar les condicions de vida, per a, posteriorment, quan ja ha aconseguit certa estabilitat laboral i econòmica realitzar els tràmits corresponents per a la reagrupació familiar.

Dels homes que varen iniciar la migració a Espanya, 2 dels 5 ho varen fer de manera regularitzada i amb contracte de treball. La resta, permaneixen al país durant una llarga temporada de manera irregular fins que aconsegueixen regularitzar la seua situació administrativa.

Descripció del perfil de la família.

Totes les famílies de la mostra provenen de zones rurals, i d'altres petites poblacions costaneres, del sud de Marroc. Totes, amb una família d'origen humil, amb situacions econòmiques precàries, d'estructura familiar extensa i nivell educatiu-formatiu baix.

Una vegada establerts ja al Grau de Castelló de la Plana, l'estructura i funcionament de la família és semblant a tota la mostra . Mantenen uns rols de gènere marcats i molt definits. Es a dir, la figura masculina, de cap de família, és la que té més pes i legitimació, segons manifesten les famílies, per a ser el proveïdor de béns. Són els homes els qui realitzen una cerca d'ocupació real i les dones s'ocupen de la cura dels fills i les feines de la llar. "mi mujer como va a trabajar?.... mi mujer esta haciendo lo

suyo que es en la casa. Mucho trabajo en la casa y los niños..." Familia 4. Aquest tret és coincident de manera significativa a la història social de família 2, 3 i 4 de la mostra. A l'igual que ho fa als estudis previs revisats on referencien el paper de la migració femenina marroquina vinculada al projecte familiar (Lopez Garcia, 2014).

Situació actual socioeconòmica, laboral i d' habitatge de les famílies.

A l'àrea laboral, s'observa una tendència general a la permanència de les dones dedicades a la cura de la llar i els fills mentre els homes són qui realitzen cerca d'ocupació real, en la totalitat de la mostra. Moltes de les dones es mantenen com a demandants d'ocupació al Servei Públic d'Ocupació Estatal (S.E.P.E.) pel treball de conscienciació realitzat des de Serveis Socials, tot i que es un acte que no es realitzat des del convenciment total de les famílies, les quals, en la seua majoria, manifesten que, per raons culturals, consideren que es la dona la que ha de romandre en la llar i l'home sortir a treballar, discurs coincident a tota la mostra. Tan sols, en la família la 5 de la mostra la dona ha mantes una activitat laboral de manera normalitzada i regular en alguns moments des de la seua arribada, " mi mujer trabajaba en un restaurante en la cocina, y a veces hace el pelo en las casas a otras mujeres"(familia 5)

Actualment, són 2 de les 5 famílies de la mostra les que mantenen un membre actiu, sent tots ells homes els qui treballen. L'home de la família 1 treballa com a mariner i el de la família 2 com a mecànic. La resta realitza treball en economia submergida com; cerca de deixalla, venda de mobles antics que traslladen al Marroc, treballs de construcció, etc. Tant les famílies amb un membre actiu en el mercat laboral normalitzat, com les que actuen en economia submergida presenten una situació econòmica precària e insuficient per a la cobertura de necessitats bàsiques, ja que totes elles entren en els límits establerts per la normativa per a percebre prestacions econòmiques d'emergència social i són sol·licitants d'aquestes ajudes, en la totalitat de la mostra.

Pel que fa a l' habitatge, cal destacar que 3 de les 5 famílies de la mostra, varen adquirir vivenda en propietat, signa'n una hipoteca, vista l'estabilitat econòmica i laboral que posseïen en un moment determinat, " Entoces estábamos bien, trabajábamos y todo estaba bien, hasta que llegó la crisis...y se acabó" Familia 3. Totes 3 han patit un procés de desnonament passant a viure en vivendes en règim de lloguer. Les vivendes que llogades, per la totalitat de les famílies, són d'antiga edificació, i baix cost per les

condicions d'aquestes, en les zones més marginades del nucli urbà. Totes les famílies presenten grans dificultats per a mantenir el pagament al dia.

Relació amb la societat d'acollida i xarxes socials.

Totes les famílies objecte d'investigació han mantingut un procés d'integració poc exitós, mantenint una relació amb la societat d'acollida molt efímera i puntual. En canvi han establert una sòlida xarxa social amb la comunitat marroquina afincada al Grau de Castelló, "nosotros somos todos paisanos, yo soy amigo de todos. Mi mujer también habla con las mujeres de Marruecos, solo con marroquíes..." familia 4. Tot i provenir de distints punts geogràfics, les famílies es mantenen unides de manera significativa sent punt de referència i recolzament davant les adversitats unes envers altres, "mi primo y la hermana de mi mujer nos envían dinero desde Marruecos si no podemos..." familia 2, "mis hermano esta en Belgica y mi otra hermana en Francia y nos mandan si necesitamos...eso seguro" familia 5, " yo compro en la carnicería halal nuestra y no le pago hasta que tengo dinero.... Si no...como comerían carne los niños?...es buena gente el carnicero...." familia 3. Així doncs, podríem dir que al Grau de Castelló existeix una segregació multicultural, tot i que la població objecte d'intervenció no mostra actituds adverses respecte a la societat d'acollida. Ja que tant els homes en l'àmbit laboral, com les dones en l'àmbit educatiu, pel contacte amb els centres escolars i les mares dels alumnes mantenen una mínima interacció. Aquest resultat s'observa de manera general a tota la mostra.

Relació amb els Serveis Socials

L'entrada de les famílies biparentals marroquines als Serveis Socials s'inicia, és en un primer moment per un dels dos membres, al qui s'obri expedient. De les 5 famílies objecte d'estudi, el contacte inicial ha estat fet per homes en 4 famílies i dones en 1 família. Posteriorment i amb el treball d'intervenció amb elles, tota la mostra ha acabat interaccionant amb les tècniques de referència al centre social a tots els nivells, tant l'home com la dona de la família.

En totes les famílies la demanda explícita és la tramitació de prestacions assistencials per a la cobertura de necessitats bàsiques. Tot i que a mesura que el contacte s'intensifica han anat sorgint diferents necessitats o indicadors susceptibles d'intervenció social com; fomentar l'assistència a classes de castellà; casos de violència de gènere;

conflictes matrimonials per disconformitats amb les actuacions i decisions a prendre davant la precària situació familiar, etc. La resposta positiva davant l'intent d'iniciar treball amb les famílies ha estat baixa, ja que les famílies anteposen, finalment, la cultura, la religió i les tradicions a qualsevol altre aspecte. "mi mujer trabajar de que?... la mujer tiene que estar cuidando de los niños. Si ella trabaja quien va a quedarse con los niños y las faenas de la casa?" familia 2

Són 3 de les 5 famílies que, primerament acudeixen per què han perdut el treball i inicien tramitacions, sent encara perceptors de prestació per desocupació. La seua situació empitjora, en tots els casos objecte d'estudi, de manera significativa i gradual amb el pas del temps. Esgoten prestacions i sol·liciten subsidis, mentre combinen amb treballs normalitzats, precaris, temporals i curts, a l'objecte d'allargar els subsidis. Posteriorment, i després d'una llarga temporada amb uns ingressos insuficients, passen a cronificar la precarietat econòmica com a modus uiuendi, combinant-la amb l'economia submergida. I tot açò, acompanyat per les prestacions assistencials de serveis socials. Podem dir, doncs, que de manera gradual aquestes famílies han anat aproximant-se més a una situació de vulnerabilitat social cronificada, normalitzant aquesta.

De les dues famílies de la mostra, de les quals podem parlar d'inserció laboral, tot i comptar amb ingressos de manera estable, aquests són insuficients i precaris per a la cobertura de les necessitats bàsiques de famílies nombroses, posicionant-se en una situació de precarietat socioeconòmica important.

Afecció davant la crisi econòmica i mecanismes d'afrontament en la situació actual.

Pel que fa a la crisi econòmica ha tingut sobre aquestes famílies biparentals marroquines usuàries dels Serveis Socials del Grau de Castelló, cal destacar que aquest col·lectiu ha sofrit, com la resta de la societat, les conseqüències de la crisi, afegint el component de la seva condició de persona immigrant.

Respecte als mecanismes d'afrontament de les famílies davant les precàries situacions econòmiques, aquestes, coincideixen, a tota la mostra, en la importància del recolzament de les xarxes informals. A totes les famílies de la mostra existeix la presència d'una xarxa sociofamiliar ferma que pren protagonisme davant la insuficiència i ineficàcia de les prestacions del sistema de protecció, segons manifesten a les famílies en les entrevistes manteses amb aquestes i la revisió de les seues històries socials.

Aquests recursos no oficials estan formats, principalment, per l'ajuda rebuda entre paisans (xarxa d'amistats també migrades des del Marroc i residents al Grau de Castelló, resta de l'Estat Espanyol o Europa) i familiars mitjançant els préstecs de diners o l'enviament per part de les famílies. En alguns casos aquests enviaments són realitats des del país d'origen, Marroc.

Perspectives de futur

En referència a la precarietat econòmica de les famílies de la mostra, aquesta es acceptada per tota la mostra, "nosotros somos pobres.....hemos vuelto a la situación misma que en nuestro país....aguantar hasta que Dios quiera..."familia 4 . Durant les entrevistes manteses amb les famílies i les dades reflectides a l'història social dels seus expedients, reflexen quines són les seues expectatives de futur: "hay que aguantar asi....hasta que se acabe todo...después cuando no haya nada más, volveremos para Marruecos...al menos allí no nos faltara la casa y la familia nos dará un plato de comida..."(familia 5)

Son conscients de la complicada situació que travessem i manifesten, les 5 famílies, que els motius que els fan romandre a Espanya són les ajudes econòmiques que reben de l'Estat, la qualitat del sistema educatiu i sanitari i la seua gratuïtat. Tanmateix, 4 de les 5 famílies, refereixen que permanixeràn a Espanya mentres puguen rebre ajuda de les administracions públiques i les entitats privades, i que quan tots eixos recursos s'esgoten, aleshores retornaran a Marroc. Totes les famílies de la mostra compten amb habitatge en propietat que allí varen comprar quan treballaven a Espanya i es trobaven en una bona situació econòmica.

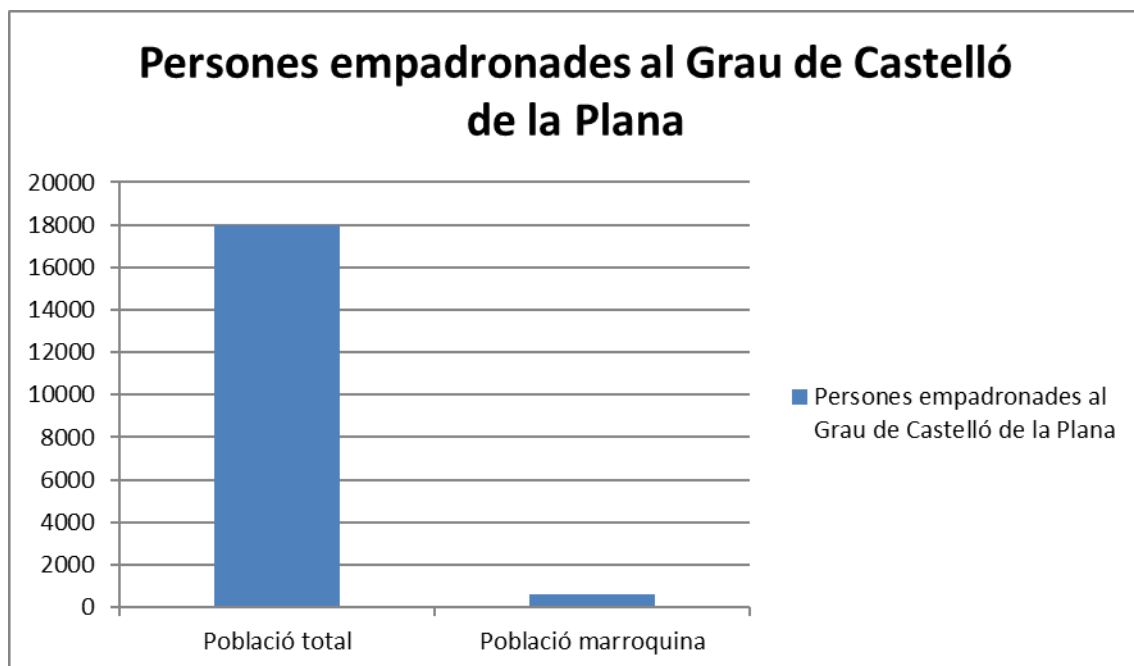
Relatiu al retornament, 4 de les 5 famílies reconeix que una de les causes principals, junt amb l'anteriorment esmentada, de resistència al retorn a Marroc, es el fracàs social que això suposa al seu país. Es a dir que l'expectativa social de l'èxit de la migració no hauria estat complida, segons manifesten la majoria de les famílies. "como vamos a ir allí sin nada....me vine ha triunfar, me traje a mi mujer y cuando hemos bajado de vacaciones...allí tienes que llevar mucho dinero...como voy a volver sin nada?" familia 3.

Altre factor que té un pes important en la resistència al retorn, es la disconformitat dels fills d'aquestes famílies. Ja que no senten pertinença a Marroc, considerant-se

marroquins però del Grau de Castelló. Aquest aspecte crea controvèrsia al matrimoni, ja que no volen que els seus fills perguen els beneficis socials, educatius i sanitaris que ací gaudeixen i prenen consciència de la problemàtica que significaria el retorn, ja que a Marroc tampoc no es sentirien integrats per complet.

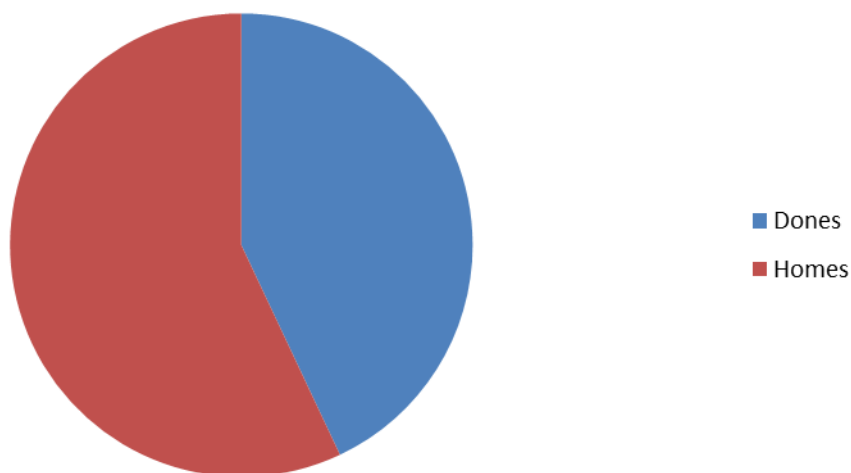
Dades Quantitatives dels resultats

El Municipi de Castelló de la Plana compta amb una població de 180.000 habitants, aproximadament. La nostra investigació es centra al districte marítim, “el Grau”. Aquest té empadronants a 18.595 habitants, dels quals 542 són persones amb nacionalitat marroquina. Així doncs, el 2.85% de la població total del Grau de Castelló són persones amb nacionalitat marroquina.

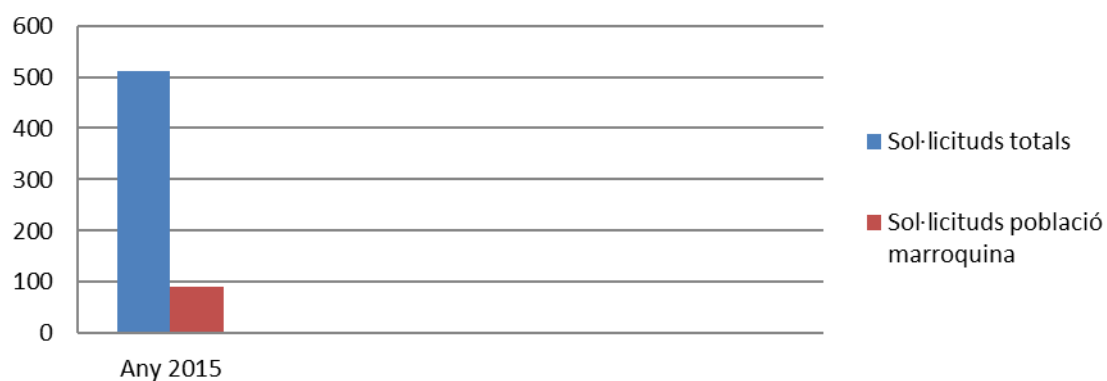
Centrant-nos amb la població marroquina, i des de la distinció per sexes; del total de població, 542 persones habitants marroquins, 291 d'aquestos són homes i 251 dones.

Població marroquina empadronada al Grau de Castelló de la Plana per sexes.

Al Serveis Socials Generals del Grau, les famílies biparentals marroquines es presència principalment al programa d'emergència social i amb unes demandes i sol·licituts molt determinades per a la cobertura de necessitats bàsiques.

Sol·licituds de prestacions econòmiques individuals, del programa d'emergència social al Grau l'any 2015

Comparant el nombre de sol·licituds per part de la població objecte d'estudi, 127 amb el total de 512 i tenint en compte la proporcionalitat que representen en nombre

d'habitants 2.85% de la població del Grau, s'observa una presència important, en un 24.85 %, als Serveis Soials de la població marroquina al Grau.

6. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

Analtzats els resultats, les conclusions més importants que es desprenen de l'estudi documental d'expedients en referència a l'objecte de la investigació, són les següents:

De l'arribada i establiment de la unitat familiar, parlem de famílies que realitzen una migració econòmica de manera escalonada. Iniciada per l'home de la família que quan veu la seua situació estabilitzada inicia la reagrupació familiar. A l'igual que es reflexa en (Lopez Garcia, 2014) on segueixen el mateix patró de migració que en la nostra població objecte d'estudi .

Destacar que existeix una estructura i funcionament familiar generalitzat, on es mantenen establerts uns rols de gènere marcats i definits. Amb una reproducció semblant als del país d'origen reproduint culturalment l'estructura social i les dinàmiques en la pràctica de cada dia, on el paper fonamental de la dona es la cura dels fills i les feines de la llar, mantenint una relació amb la societat d'acollida molt efímera i puntual, per a qüestions molt necessàries i ineludibles, com ara l'assistència al centre de salut o centre educatiu per temes dels fills.

Les situacions econòmiques de les famílies estudiades han sofrit un deteriorament important posicionant-se en un estat de vulnerabilitat social que comença a cronificar-se. La majoria de les famílies esta en situació d'atur. Els ingressos provenen de les ajudes econòmiques de les administracions públiques i d'entitats privades. Tot i que, en la majoria de les famílies és l'economia submergida amb la que cobreixen necessitats bàsiques. La majoria de les famílies ha vist esgotar-se les prestacions per desocupació i subsidis corresponents. Han travessat processos judicials de desnonament i han passat a viure en cases en règim de lloguer. Aquestes vivendes són de construcció antiga, renda baixa i amb unes condicions d'habitabilitat molt millorables. Aquesta situació posiciona a les famílies de la mostra en un grau de vulnerabilitat afavoridor per arribar a una situació d'exclusió multidimensional. Com a mecanismes d'afrontament, han establert una sòlida xarxa social amb la comunitat marroquina afincada al Grau de Castelló. Tot i provenir de diversos punts geogràfics, les famílies es mantenen unides de manera

significativa sent punt de referència i recolzament davant les adversitats unes envers altres. Així doncs, podríem dir que al Grau de Castelló existeix una segregació multicultural, tot i que la població objecte d'intervenció no mostra actituds adverses respecte a la societat d'acollida però, tampoc gran voluntat per a mostrar-se receptiva al contacte amb aquesta.

Pel que fa a la visibilització de les famílies als Serveis Socials, la demanda explícita de totes les famílies és l'ajuda en l'àmbit assistencial. A mesura que van donant-se les atencions amb la unitat familiar es van detectant diferents factors o indicadors potencials d'intervenció familiar, com potser la sensibilització per a afavorir l'assistència a classes per a l'aprenentatge de la llengua d'acollida; la visibilització de la dona potenciant la seua assistència a diferents activitats comunitàries i/o de formació, tant als homes com a les dones. La resposta positiva davant l'intent d'iniciar treball amb les famílies ha estat baixa, ja que les famílies anteposen, finalment, la cultura, la religió i les tradicions a qualsevol altre aspecte. Tanmateix cal destacar que són les dones les que més positivament responen davant l'oferta de formació.

Per últim, i pel que fa referència a les perspectives de futur, les famílies presenten gran resistència al retorn a Marroc, totes elles emfatitzen com a motius importants: per una banda, el fracàs social que això suposa al seu país. Es a dir que l'expectativa social de l'èxit de la migració no hauria estat complida, segons manifesten la majoria de les famílies. I per altra banda, la disconformitat dels fills d'aquestes famílies. Aquests no senten pertinença a Marroc, considerant-se marroquins però del Grau de Castelló. Aquest aspecte crea controvèrsia al matrimoni, ja que no volen que els seus fills perguen els beneficis socials, educatius i sanitaris que ací gaudeixen i prenen consciència de la problemàtica que significaria el retorn, ja que a Marroc tampoc no es sentirien integrats per complet.

Així doncs, ens trobem davant un col·lectiu d'infants i joves, fins als 20 anys, aproximadament, que es troben, en controvèrsia i enmig d'un xoc cultural. Aquests joves tenen en l'àmbit familiar més privat i domèstic, una dinàmica familiar i cultural, diferent de la que viuen a nivell socio comunitari i amb qui interaccionen. Són fills d'immigrants però amb un cert arrelament amb la societat d'acollida que no tenen els seus pares. Aquesta última, seria una conclusió que no es correspondria a cap objectiu establert inicialment a la investigació, no havent estat reflectida com a tal. Ara bé,

considerant aquest aspecte exposat de gran importància i susceptible de posteriors estudis.

Els resultats de la investigació qüestionen algunes idees preconcebudes i sostingudes pel discurs popular. Aquests aspectes versen sobre el nombre de persones marroquines a la zona Grau i el nombre de les sol·licituts realitzades per aquest col·lectiu en prestacions econòmiques. Pel que fa al nombre de persones empadronades, representen el 2.85% del total de la població empadronada a la zona Grau. I pel que fa a les sol·licituts, representen un 24.80% de les prestacions econòmiques resoltes favorables al centre social l'any 2015, segons dades extretes del Negociat d'emergència social de l'Ajuntament de Castelló. És a dir, no són tants numèricament com el discurs popular reforça, més aviat tindria a veure a pertanyen a una minoria visible i per tant més fàcil de segregar per la seua idiosincràsia. Per altra banda, i acotant al centre social, sí que tenen una presència destacable en funció del numero total que són. Aquesta presència significativa, en relació a la població total de marroquins, reforçaria la idea que aquest col·lectiu es troba en una situació de vulnerabilitat social i amb dificultats per a la cobertura de necessitats bàsiques que deterioren la qualitat de vida d'aquestes famílies.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Abad Márquez, L. V. (2000). Globalización, demografía y migraciones internacionales. Sociedad y utopía. Revista de Ciencias Sociales, 16, 57-70.
- Aparicio, R. y Tormos, A. (2014). Las redes sociales de los inmigrantes extranjeros en España. Un estudio sobre el terreno. (Observatorio Permanente de la Inmigración)
- Arellano, M. J. (2004). La inserción social de las inmigrantes latinoamericanas en España: Migraciones laborales y género (Tesis doctoral no publicada). Universidad Complutense de Madrid, Madrid.
- Cachón, L. (2002). La formación de la “España inmigrante”: mercado y ciudadanía. Revista Española de Investigaciones Sociológicas, 97, 95-126.
- Cachón, L. (2007). La integración de y con los inmigrantes en España: debates teóricos, políticas y diversidad territorial
- Comisión Europea (2000). El fenómeno de la inmigración y las problemáticas de la integración en el contexto europeo. Luxemburgo: Oficina de publicaciones oficiales de las Comisiones Europeas.
- De Lucas, F. y Arias, A. (2010). Diccionario internacional de Trabajo Social y Servicios Sociales. Buenos Aires: Miño y Dávila.
- Dirk Godenau, Sebastián Rinken, Antidio Martínez de Lizarrondo Artola y Gorka Moreno Márquez (2014). La integración de los inmigrantes en España: una propuesta de medición a escala regional. Documento 30: Observatorio Permanente de la Inmigración
- Ezra Park, R. (1950). Race and culture. Nueva York: Free Press.
- Gurak, D. y Caces, F. (1998). Redes migratorias y formación de sistemas de migración. En G. Malgesini (ed.), Cruzando fronteras. Migraciones en el sistema mundial (pp. 75-112). Barcelona: Icaria.
- Lopez Garcia, Bernabé. (2014). Desarrollo y pervivencia de las redes de origen en la inmigración marroquí en España. (Observatorio Permanente de la Inmigración)

-Negociado de Inmigración y Convivencia Social-AMICS del Ayuntamiento de Castellón (2016). II Plan Castellón Ciudad Intercultural (2012-2016). Castellón: Ayuntamiento de Castellón.

-Estudio – diagnóstico de la población inmigrante en Castellón de La Plana 2010.// II Plan Municipal de Inmigración y Convivencia social del Ayuntamiento de Castellón,2010

-Requena, M. y Sánchez-Domínguez, M. (2011). Las familias inmigrantes en España. Revista Internacional de Sociología (RIS), 69, 79-104.

-Ruiz García, A. (2002). Migración oaxaqueña, una aproximación a la realidad. Oaxaca: Coordinación Estatal de Atención al Migrante Oaxaqueño.

-Sales Ten, A. (2006). La integración sociolaboral de la mujer musulmana en Valencia. En: Actas del V Congreso sobre la Inmigración en España: migraciones y desarrollo humano. Valencia: Universidad de Valencia.

-Tegedor del Valle, J. y Llorca Sellés, M. (1999). Proyecto de integración de los pescadores inmigrantes en el distrito marítimo del Grao de Castellón. Castellón: Tenencia de Alcaldía del Grao.

-Valles, M. (1999) Técnicas cualitativas de investigación social. Madrid: Síntesis.

FONTS ON-LINE

- <http://www.cuzroja.es>
- <http://www.caritas.es>
- <http://www.colectivoioe.org/>
- <http://www.ine.es>
- <http://ceimigra.net>
- www.foessa.es
- www.castello.es.

- www.graodecastellon.es
- www.opi.es (portal de inmigración del ministerio de empleo y seguridad social: observatorio permanente de inmigración)

LEGISLACIÓ.

- Constitució Espanyola de 27 de desembre de 1978.
- Llei Orgànica 1/2006, de 10 abril de reforma de Llei Orgànica 5/82 d'Estatuto d'Autonomía de la CV.
- -Llei 27/2013, de 27 de desembre, de racionalització y sostenibilitat de l'Administració Local
- Llei 5/97 de 25 de juny de Serveis Socials de la Comunitat Valenciana.
- Llei Orgànica 4/2000, de 11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya.
- Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, de Reforma de la L.O. 4/2000, de 11 de gener, sobre sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seua integració social.
- Real Decret 2393/2004, de 30 de desembre. Pel que s'aprova el reglament de la Llei Organica 4/2000.
- Llei 15/2008, de 5 de desembre, d' integració de les personas immigrants en la Comunitat Valenciana.; Decret 93/2009, de 10 de juliol, del Consell, pel que s'aprova el Reglament de la Llei 15/2008; Pla Director d' Immigració y Convivència.
- Pacte Valencià per la Immigració 2008/2011. Pacte Valencià per la Integració de les Persoeas Immigrants; Pacte Agrari Valencià per la Immigració; Pla Valencià per a la prevenció de la discriminació interètnica, la xenofobia y el racisme.

ANNEX

CONTINGUT DE LA HISTÒRIA SOCIAL I DADES RECOLLIDES DELS EXPEDIENTS RELATIVES AL OBJECTE D'ESTUDI DE LA INVESTIGACIÓ.

Família 1

Composició de la unitat familiar:

- Home: 44 anys. Resident a Espanya des del 2000, de manera regularitzada des de l'arribada.
- Dona: 39 anys . Resident a Espanya des del 2010 per reagrupació familiar.
- Fills: 5 fills de 14, 11, 7, 4 i 1 any de edat. Tots nascuts a marroc excepte la menor.

Trajectòria migratòria:

El pare de la família es el que inicia la migració en l'any 2000. Ja casat al Marroc, el matrimoni va tenint fills, ja que l'home es traslada al seu país els dos mesos l'any que es produeix l'atur biològic en la pesca en l'embarcació a la que ell pertany. Provenent d'una família humil de poble costaner de Marroc. Arriva a la península de manera regular . Desde la seua arribada a Espanya inicia inserció laboral com a mariner al Grau de Castelló. Viu amb el seu pare, el qual també va iniciar una migració per motius econòmico-laborals, també peixcador, i en l'any 2010 reagrupa a la seua dona i fills. Continua treballant, de manera permanent, al sector de la mar.

Contacte i entrada als Serveis Socials:

Expedient obert en Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana des de l'any 2010.

Les intervencions realitzades en la família 1 han sigut, primerament, per la discapacitat que té una de les filles, per a la sol·licitud de reconeixement de la situació de dependència. A posteriori, bàsicament de tipus assistencial amb la sol·licitud de prestacions econòmiques per a la cobertura de necessitats bàsiques.

La mare de la família es la que inicia el contacte, sent posteriorment l'home, de igual manera, el que es visibilitza al centre social. La dona no compta amb experiència professional alguna, havent-se dedicat a la cura dels fills i la llar. La dona presenta gran desconeixement de la llengua castellana, sent derivada a inscripció de classes de castellà

com a part de la intervenció amb la família. la dona ha mostrat gran interès en l'assistència a classes de castellà, arribant a un nivell d'expressió oral bàsic.

La situació econòmica de la família ha sigut sempre precaria, donada la inestabilitat en quan a ingressos que comporta el treball de mariner.

A la història social podem observar:

-Que el procés d'integració no es pot definir d'èxits sense mantenir relació alguna amb la societat d'acollida, mantenint contacte majoritàriament amb la comunitat marroquina, sobretot per part del matrimoni. Els fills si que interaccionen de manera significativa amb la societat d'acollida i viceversa.

- Que el contacte amb Serveis Socials ve donat per la discapacitat d'una de les filles i que es la tècnica la que oferta els recursos, passant posteriorment a ser ells els demandants d'aquests. Que l'home ja era coneixedor de la llengua castellana però, la dona ha realitzat una millora destacable en l'aprenentatge de la llengua i l'assistència a classes per a poder mantenir una comunicació bàsica.

- Que davant d'insuficiència de recursos econòmics i retràs en la precepció de les prestacions assistencials sol·licitades són el repartiment d'aliments, els prestecs econòmics als amics o el enviament de diners per part de la família extensa la que palia aquesta falta.

-manifesten la no intenció de marxar al seu país d'orige, tot i tenir vivenda en propietat i xarxa familiar per a cobrir les necessitats més bàsiques.

-que els motius principals pels que mostren gran resistència a la marxa son la qualitat del sistema educatiu i sanitari públics i la resistència per part dels fills que no tenen sentiment de pertinença a Marroc i si al Grau de Castelló

Familia 2

Composició de la unitat familiar:

- Home: 47 anys. Resident a Espanya des del 1994, de manera regularitzada administrativament des del 2000.
- Dona: 32 anys. Resident en Espanya des del 2003 per reagrupació familiar.
- Fills: 2 fills de 9 i 2 anys de edat. Tots dos nascuts a Castelló de la Plana.

Trajectòria migratòria

El pare de la família es el que inicia la migració en l'any 1994. Encara sent solter. Provenent d'una família humil amb una estructura de família extensa de la ciutat de Tetuan. Arriva a la península amb visat temporal i es queda de manera irregular. Després d'uns anys treballant en l'economia sumergida principalment en l'agricultura al sud del país, aconsegueix regularitzar la seua situació administrativa i millora d'aquesta manera les seves condicions de vida. Es trasllada a Alacant i allí comença a treballar en el mercat laboral normalitzat, millorant la seua situació econòmica, comparteix vivenda amb homes de la seua nacionalitat. Posteriorment es trasllada al Grau de Castelló i es ací on inicia una etapa d'estabilitat laboral important. Treballa durant 6 anys al port com a mecànic amb una empresa que li ofereix un contracte fixe. Viatja al seu país per a concretar el casament i es casen a Marroc. Inicia les gestions per a la sol·licitud de reagrupament familiar.

Una vegada reagrupada la dona, s'insitelen en una casa pròpia, signant una hipoteca. I tenen 1 fill. El pare de la família continua treballant, fins a 2008 que queda desocupat, deixant de pagar la vivenda i entrant en un procés de desonament. Passen a viure en una vivenda de lloguer. Mantenir les despeses d'aquesta vivenda es torna insostenible quan s'esgoten les prestacions econòmiques corresponents. Davant la precària situació econòmica que presenta la família i després d'haver esgotat totes les prestacions econòmiques, el matrimoni considera escaient realitzar una separació familiar temporal. La dona i el fill marxen a Marroc, sent acollits per la família extensa, amb la finalitat de mantenir les necessitats bàsiques cobertes de la dona i el menor. Ell se manté en Espanya, i passa una temporada en una situació de vulnerabilitat que s'agreuga fins al

punt de passar uns mesos pernoctant en el seu cotxe. La intervenció social passa de ser familiar a individual durant aquest temps.

Posteriorment, la seua dona i el seu fill retornen i inicien residència en una vivenda a regim de lloguer.

Contacte i entrada als Serveis Socials:

Expedient obert en Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana des de l'any 2008.

Les intervencions realitzades en la família 2 són bàsicament de tipus assistencial. Acudeixen al centre social arran que el pare de família queda en situació desocupació. La demanda explícita es la sol·licitud de prestacions econòmiques per a la cobertura de necessitats bàsiques.

La mare de la família no conta amb experiència professional alguna, havent-se ocupat sempre de la cura del nen i la feina de la llar. La situació de la família ha anat empitjorant. Han tingut que abandonar la vivenda hipotecada, posteriorment a l'any 2010 han tingut que deixar la vivenda en regim de lloguer per falta de ingressos econòmics. Davant aquesta situació, la família decideix separar-se temporalment. La dona i el fill es desplaçen a Marroc durant uns mesos per a que el pare pugui fer una cerca d'ocupació amb menys càrregues econòmiques. Durant aquest temps el pare es atés com a família unipersonal des de Serveis Socials representant reconduint la intervenció social a les noves condicions familiars. En 2011 retornen de Marroc i lloguen un pis amb el subsidi que li han aprovat al pare.

L'home inicia activitat laboral com a mecànic a mitja jornada. En uns mesos l'home passa a ser contractat a jornada completa. Tot i que hi ha ingressos econòmics, aquests no són suficients per a la cobertura de despeses familiars. Així que la família continua sent sol·licitant de prestacions econòmiques assistencials als Serveis Socials. En 2014 neix el segon fill a Castelló.

A la història social podem observar:

- que en diferents entrevistes mostren baix nivell d'interès per la cerca d'ocupació activa i real per part de la dona ja que tots dos consideren que és l'home qui ha de treballar.

-Que el procés d'integració no es pot definir d'exitós. No mantenen relació alguna amb la societat d'acollida, tan sol amb la comunitat marroquina.

-Que la família obté uns ingressos insuficients del treball del pare de la família, per a la cobertura de necessitats bàsiques, havent-se convertit en usuàris cronificat d'ajudes assistencials.

-Que davant d'insuficiència de recursos econòmics i retràs en la precepció de les prestacions assistencials sol·licitades són el repartiment d'aliments, els prestecs econòmics als amics o el enviament de diners per part de la família extensa la que palia aquesta falta.

-Manifesten la no intenció de marxar al seu país d'orige, tot i tenir vivenda en propietat i xarxa familiar per a cobrir les necessitats més bàsiques.

-Que els motius principals pels que mostren gran resistència a la marxa són les ajudes econòmiques que aci reben i de les qual poden sobreviure, la qualitat del sistema educatiu i sanitari, i la percepció de derrota i fracàs que suposaria a nivell social el retornament, si aquest ve causat pel no èxit de la migració.

-Resistència dels fills per marxar a Marroc, ja que mostren sentiment de pertinença al Grau de Castelló i no al país dels seus pares.

-Manifesten que quan s'esgote el treball i totes les ajudes existents i ja no puguem rebre res més marxaran al seu país per a treballar i viure allí.

Família 3

Composició de la unitat familiar:

- Home: 39 anys. Resident a Espanya des del 2002, de manera regularitzada administrativament des del 2005.
- Dona: 33 anys. Resident en Espanya des del 2007 per reagrupació familiar.
- Fills: 4 fills de 8, 6 i 3 anys, i 6 mesos d'edat, nascuts tots a Castelló de la Plana.

Trajectòria migratòria

El pare de la família es el que inicia la migració en l'any 2002. Encara sent solter. Provenent d'una família humil amb una estructura de família extensa d'una zona rural del Marroc. Arriva a la península de manera irregular saltant la valla fronterera Espanya-Marroc. Després de passar dos anys treballant en l'economia sumergida principalment en l'agricultura al sud del país, aconsegueix regularitzar la seua situació administrativa, l'any 2005, i millora d'aquesta manera les seves condicions de vida. Adquireix un treball en el mercat laboral normalitzat, en el sector de la construcció, millorant la seua situació econòmica, comparteix vivenda amb homes de la seua nacionalitat. Viatja al seu país per a concretar el casament i es casen en Marroc. Inicia les gestions per a la sol·licitud de reagrupament familiar.

Una vegada reagrupada la dona, s'instal·la, al Grau de Castelló ja que un germà ja estava instal·lat ací, havent seguit un procés similar al d'ell. La família 3 compra una vivenda, signant una hipoteca. L'any 2008 tenen la seua primera filla. El pare de la família continua treballant en la construcció. És en aquest mateix any, que queda desocupat, deixant de pagar la vivenda i entrant en un procés de desonament.

Contacte i entrada als Serveis Socials:

Expedient obert en Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana des de l'any 2009.

Les intervencions realitzades en la família 3 són bàsicament de tipus assistencial. Acudeixen al centre social arran que el pare de família queda en situació desocupació. La demanda explícita és la sol·licitud de prestacions econòmiques per a la cobertura de necessitats bàsiques.

La mare de la família no conta amb experiència professional alguna, havent-se ocupat sempre de la cura dels nens i la feina de la llar, estant embarassada de la segona filla en el moment d'apertura d'expedinet. La presència de la dona ha estat insignificant, tot i tractar, intencionalment, que acudirà, la seua visibilització ha estat complicada i poc exitosa els primers anys d'atenció a la família.

La situació de la família ha anat empitjorant. Han tingut que abandonar la vivenda hipotecada i passar a viure en una vivenda en regim de lloguer que es manté gràcies als ingressos que obtenen de la cerca i venda de deixalles, de les prestacions de lloguer que sol·liciten i del recolçament familiar amb enviament de diners. Tot i la complicada situació, en l'any 2012 tenen el seu tercer fill. La situació econòmica continua empitjorant i les prestacions que sol·liciten es retrasen molts mesos per al seu pagament, tenint que ser les xarxes de recolçament les que ajuden al manteniment dels mínims familiars.

Després d'haver esgotat la prestació per desocupació i els mesos de subsidi corresponent, a la història social podem observar:

- Que en diferents entrevistes mostren baix nivell d'interès per l'assistència de la dona de la família a classe de castellà i per una recerca d'ocupació activa i real d'aquesta ja que tots dos consideren que es l'home qui té que treballar.

-Que el procés d'integració no es pot definir d'èxitós sense mantenir relació alguna amb la societat d'acollida, i tansols fer-ho amb la comunitat marroquina.

-Que la família obté uns baixos i irregulars ingressos, insuficients, de l'economia sumergida en la cerca de deixalles.

- Que davant d'insuficiència de recursos econòmics i retràs en la precepció de les prestacions assistencials sol·licitades són el repartiment d'aliments, els prestecs econòmics als amics o el enviament de diners per part de la família extensa la que palia aquesta falta.

-Manifesten la no intenció de marxar al seu país d'orige i que els motius principals pels que mostren gran resistència a la marxa són les ajudes econòmiques que ací reben i de les qual poden sobreviure, la qualitat del sistema educatiu i sanitari, i la percepció de

derrota i fracàs que suposaria a nivell social el retornament, si aquest ve causat pel no èxit de la migració.

--Resistència dels fills per marxar a Marroc, ja que mostren sentiment de pertinença al Grau de Castelló i no al país dels seus pares.

-Manifesten que quan s'esgoten totes les ajudes i ja no puguem rebre res més marxaran al seu país per a treballar i viure allí.

Família 4

Composició de la unitat familiar:

- Home: 43 anys. Resident a Espanya des del 2003
- Dona: 33 anys. Resident a Espanya des del 2008 per reagrupació familiar.
- Fills: 3 fills de 8 i 4 anys i 3 mesos d'edat. Tots nascuts a Castelló de la Plana.

Trajectòria migratòria

El pare de la família es el que inicia la migració en l'any 2003. Encara sent solter. Provenent d'una família humil amb una estructura de família extensa d'una zona rural del Marroc. Arriva a la península de manera irregular, amb la documentació d'otra persona. S'instal·la en Elejido, després Madrid, després Burriana i finalment al Grau de Castelló. Treballa en economia sumergida, principalment en l'agricultura com a temorer, fins l'any 2005, que regularitza la seua situació administrativa. Aleshores, s'inserta en el mont laboral dedicant-se, majoritàriament a la construcció. Les seues possibilitats econòmiques milloren. Viatja al seu país per a concretar el casament i es casen en Marroc. Inicia les gestions per a la sol·licitud de reagrupament familiar. La seua dona es reagrupada l'any 2008. Una vegada reagrupada la dona, compren una vivenda, subjecta a una hipoteca l'any 2008, de la qual surten l'any 2011 per desonament.

Contacte i entrada als Serveis Socials:

Expedient obert en Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana des de l'any 2012.

Les intervencions realitzades en la família 4 són bàsicament de tipus assistencial. Acudeixen al centre social arran que el pare de família queda en situació desocupació. La demanda explícita es la sol·licitud de prestacions econòmiques per a la cobertura de necessitats bàsiques.

La mare de la família no conta amb experiència professional alguna, havent-se ocupat sempre de la cura dels nens i la feina de la llar. La presència de la dona ha estat insignificant, tot i tractar, intencionalment, que acudirà, la seua visibilització ha estat complicada i poc exitosa fins que ha passat un temps, i l'home ara ja accedeix a les visites domiciliàries i la comunicació amb la dona de manera normalitzada.

La situació de la família ha anat empitjorant. Han atravesat un procés de desonament passant a viure en règim de lloguer. L'home de la família 4 ha mantés inserció laboral en treballs temporals i precaris, els quals li han permés percebre el subsidi per carregues familiars en els mesos que ha estat desocupat.

En els últims mesos s'ha agreujat la situació, no comptant amb ingress econòmic, la família ha sol·licitat prestació econòmica, resolució de la qual es retrasa molts mesos. Per tant la família queda exposada a una situació de precarietat on les fonts de recursos són el repartiment d'aliments, l'economia sumergida de recerca de deixalles, prestacions assistencials municipals i el recolçament de la xarxa familiar i d'amistats.

Després d'haver esgotat la prestació per desocupació i els mesos de subsidi corresponent, a la història social podem observar:

- Que en diferents entrevistes mostren baix nivell d'interès per l'assistència de la dona de la família a classe de castellà i per una recerca d'ocupació activa i real d'aquesta ja que tots dos consideren que és l'home qui té que treballar.

- Que el procés d'integració no es pot definir d'èxit sense mantenir relació alguna amb la societat d'acollida, i tansols fer-ho amb la comunitat marroquina.

- Que la família obté uns baixos i irregulars ingressos, insuficients, de l'economia sumergida en la cerca de deixalles.

- Manifesten la no intenció de marxar al seu país d'origen i que els motius principals pels quals mostren gran resistència a la marxa són les ajudes econòmiques que ací reben i de les quals poden sobreviure, la qualitat del sistema educatiu i sanitari, i la percepció de derrota i fracàs que suposaria a nivell social el retornament, si aquest ve causat pel no èxit de la migració.

- Resistència dels fills per marxar a Marroc, ja que mostren sentiment de pertinença al Grau de Castelló i no al país dels seus pares.

- Manifesten que quan s'esgoten totes les ajudes i ja no poden rebre res més es plantejarà marxar al seu país per a buscar treball allí.

Família 5

Composició de la unitat familiar:

- Home: 40 anys. Resident a Espanya des del 2002
- Dona: 38 anys. Resident a Espanya des del 2006 per reagrupació familiar.
- Fills: 3 fills de 10 i 5 anys i 7 mesos d'edat. Tots ells nascuts a la província de Castelló.

Trajectòria migratòria

El pare de la família es el que inicia la migració l'any 2002. Provenent de família humil, arriba a Espanya de manera regular per contracte de treball en agricultura. Primerament, fixa la seua residència en Hosca, fins que en 2005 es trasllada a Soneja. Es casa al seu país i, mitjançant el procés de reagrupació arriba a Espanya la seua dona l'any 2006. En Soneja ambdós treballen, ella en un restaurant i ell en la construcció. Després de quedar-se els dos en l'atur, decideixen traslladar-se al Grau de Castelló, l'any 2012. Les raons de canviar de municipi venen donades per que tenien expectatives de trobar treball més alt que a Soneja. Una altra raó que expressa la família 5 es que les ajudes assistencials de Castelló, tant per part de l'administració municipal, com per part de les institucions privades o no governamentals, eren molt més que a Soneja, ja que allí es limitaven a les petites aportacions de l'església del poble, segons manifesta la família.

Contacte i entrada als Serveis Socials:

Expedient obert en Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana des de 2013

Les intervencions realitzades en la família 5 són bàsicament de tipus assistencial. Acudeixen al centre social arran que el pare de família queda en situació de desocupació. La demanda explícita es la sol·licitud de prestacions econòmiques per a la cobertura de necessitats bàsiques.

La mare de la família s'ha dedicat a realitzar treballs en hosteleria i algunes feines en condicions sumergides en perruqueria, ja que aquesta es la formació que tenia ja al seu país d'origen. Ambdós estan desocupats des de l'apertura d'expedient, sent perceptors de subsidis familiars, havent esgotat totes les prestacions.

En els últims mesos s'ha agreujat la situació, no comptant amb ingressos econòmics, la família ha sol·licitat prestació econòmica, resolució de la qual es retrasa molts mesos. Per tant la família queda exposada a una situació de precarietat on les fonts de recursos són el repartiment d'aliments, l'economia sumergida de recerca de deixalles, per part d'ell i treballs de perruqueria, professió d'orge de la dona al Marroc, prestacions assistencials municipals i el recolçament de la xarxa familiar i d'amistats.

Després d'haver esgotat la prestació per desocupació i els mesos de subsidi corresponent, a la història social podem observar:

- Que en aquesta família existeix presència activa i des de l'inici de la intervenció per part de l'home i la dona, havent estat els dos inserats en el món laboral en algun moment.

-Que el procés d'integració no es pot definir d'èxit sense mantenir relació alguna amb la societat d'acollida, i tan sols fer-ho amb la comunitat marroquina.

-Que la família obté uns baixos i irregulars ingressos, insuficients, de l'economia sumergida en la cerca de deixalles.

-Manifesten la no intenció de marxar al seu país d'origen i que els motius principals pels quals mostren gran resistència a la marxa són les ajudes econòmiques que actualment reben i de les quals poden sobreviure, la qualitat del sistema educatiu i sanitari, i la percepció de derrota i fracàs que suposaria a nivell social el retornament, si aquest ve causat pel no èxit de la migració.

-Resistència dels fills per marxar a Marroc, ja que mostren sentiment de pertinença al Grau de Castelló i no al país dels seus pares.

-Manifesten que quan s'esgoten totes les ajudes i ja no poden rebre res més es plantejaran marxar al seu país per a buscar treball allí.

**TRAJECTÒRIA MIGRATÒRIA I SITUACIÓ ACTUAL DE LES FAMÍLLIES
BIPARENTALS MARROQUINES USUÀRIES DELS SERVEIS SOCIALS DEL
GRAU DE CASTELLÓ DE LA PLANA.**

Ana Rubert i Mondragón

MÀSTER UNIVERSITÀRI EN INTERVENCIÓ I MEDIACIÓ FAMILIAR

Treball Fi de Màster (orientació investigadora)

2015-2016

DIRECTORA

Dra. María Raquel Agost Felip

INDEX

1. Resum	3
2. Introducció	4
Contex d'intervenció	6
Migracions i xarxa social	7
Família migrant	9
Societat migran i d'acollida	10
3. Marc legislatiu	13
4. Metodologia	15
Instruments	15
Procediment	15
Mostra	16
Variables	17
5. Resultats	17
6. Discussió i conclusions	22
7. Referències bibliogràfiques	25

1. RESUM

Aquesta investigació està centrada a partir de l'estudi i anàlisi de casos, d'un grup poblacional concret; famílies biparentals marroquines usuàries dels Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana. Amb l'objectiu de realitzar un anàlisi del procés migratori i la situació actual d'aquestes famílies. La metodologia aplicada ha estat en l'estudi i anàlisi de resultats extrets a partir dels expedients de les famílies usuàries al centre social i de la intervenció familiar duta a terme des de Serveis Socials Municipals. La mostra estudiada està composta per 5 famílies que compten amb les variables representatives del grup poblacional d'estudi. Els resultats indiquen quina és la trajectòria migratoria que la comunitat marroquina afincada al Grau de Castelló ha constituït, sent aquesta una migració econòmica i escalonada, on la situació socioeconòmica de les famílies ha anat agreujant-se de manera significativa. De les dades, podem extraure que el col·lectiu objecte d'estudi ha experimentat un procés migratori familiar, escalonat, on l'agreujament de la situació socioeconòmica familiar posiciona aquestes famílies en una situació de vulnerabilitat social, llunyana a les seues expectatives inicials.

Paraules clau: migració, reagrupació familiar, situació socioeconòmica, serveis socials.

ABSTRACT

This research is focused on the study and analysis of cases of a particular population group: biparental Moroccan families, users of Social Services in the Grau de Castelló. It is developed in order to analyse the migration process and the current situation of these families. The methodology has been applied from the study and analysis of results extracted from the files of these families users of the community center and the family intervention carried out by the Municipal Social Services. The sample is compound of five families that have variables representing the population group study. The results indicate the migratory path that the Moroccan community in the Grau de Castelló have set up, where the socioeconomic situation of the families has been worsening significantly. From the data, we can extract that the group under study has experienced a stepped familiar migration process, where the worsening socio-economic familiar

situation places these families in a situation of social vulnerability distant to their expectations.

Keywords: migration, family reunification, socioeconomic status, social services.

2. INTRODUCCIÓ

Dins de les migracions i les seues tipologies, dels diferents motius que les produeixen, la investigació estudia un perfil de població concreta que es caracteritza per formar part del col·lectiu immigrant internacional, extra comunitari i els quals han realitzat la seua migració, a priori, per motius econòmics i laborals. La investigació versa, concretament, per persones provinents de Marroc, residents al Grau de Castelló de la Plana i usuàries dels Serveis Socials Municipals d'aquesta zona d'actuació.

Espanya ha estat país emigrant, passant, després, a ser receptor d'immigració d'una magnitud important. Als 90 comencen arribar els primers immigrants ja formant petits focus localitzats que no varen crear necessitats específiques tan notables com passaria posteriorment. Es a partir de l'any 2000 que comença a ser un fenomen notable fins arribar aquest adquirir les dimensions a les que s'arribaren al voltant de l'any 2004, atrets pel "efecto llamada del libre mercado de trabajo". Com punteria (Cachon,2002) en una tercera etapa en el procés de formació de la "España inmigrante, porque la cuestión migratoria se ha "institucionalizado".Tras una segunda etapa que vino marcada por el desajuste enel mercado de trabajo que actuó como el motor que puso a España en el mapa migratorio internacional como un posible país de destino, desde el año 2000 los flujos aumentaron notablemente y se diversificaron" Chacón,2007). Cal esmentar, de manera especial, el procés de regularització extraordinària del govern de l'Estat Espanyol l'any 2005. Situació, la qual, va despertar noves necessitats socials a tots nivells tant del col·lectiu immigrant com de la societat d'acollida. Es una situació nova per a tots dos on es necessari repensar i reajustar la situació adequant-la a les noves necessitats detectades. Aquests canvis versen a tots els nivells, a cada racó d'allò que conforma una societat..... Educació, pels nens nouvinguts arran les reagrupacions familiars, la sanitat, administracions públiques, convivència comunitària, legislació, etc. Es a dir, cal incorporar a l'altre, nouvingut, en cada aspecte de la societat, de la població, del territori.

La immigració marroquina a l'Estat Espanyol es el 16.37% de la població total estrangera empadronada. A la Comunitat Valenciana representa el 11.23% de la població estrangera,

i a la ciutat de Castelló, les persones empadronades de nacionalitat marroquina són el 18.70% de la població estrangera total a la ciutat, superant la mitjana autonòmica i estatal. Es detalla a continuació la presència que aquest col·lectiu té als tres nivells administratius-territorials, veure quadre 1.

Quadre. Població empadronada estrangera.

	Nivell Estatal		Nivell Autonòmic (C.V.)		Nivell local (Castelló)	
	Població total estrangera	Població marroquina	Població total estrangera	Població marroquina	Població total estrangera	Població marroquina
Total	4.601.272	753.425	667.676	74.984	83.599	15.638
Homes	2.334.083	426.276	341.958	42.456	42.004	8.599
dones	2.267.189	327.149	325.718	32.528	41.595	7.039

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes del padró (I.N.E. 2016)

La gran majoria dels estrangers residents a Castelló de la Plana han immigrat per motius laborals. Des de l'any 2006, tots els continents han augmentat la seva representació a Castelló de la Plana. La majoria dels immigrants procedents d'Àfrica són originaris del Magreb i nord d'Àfrica, la qual cosa dona importància a la població marroquina que, representa el 55.5% de la població procedent d'Àfrica. Castelló de la Plana es divideix administrativament en 9 districtes. La zona del Grau de Castelló de la Plana, delimitació territorial de la investigació, conforma el districte 9. Aquest es el que presenta menor proporció d'immigrants procedents d'Europa de l'Est, sent el districte amb la proporció més gran d'immigrants procedents d'Àfrica, concretament procedents de Marroc. (II Plan Municipal de Inmigración y Convivencia social Ayuntamiento de Castellón, 2010)

El Grau de Castelló, segons dades del padró municipal a data de maig de 2016, compta amb una població total de 18595 habitants, d'aquestes, les persones de nacionalitat marroquina són 542, de les quals 251 son dones i 291 homes. Es a dir, la població objecte d'estudi es el 2.85% del total de la població empadronada a la zona Grau de Castelló de la Plana.

Aquest col·lectiu assentat a la zona, forma part del paisatge social. Així doncs, es protagonista i participant actiu en diferents àmbits comunitaris com ara; l'educatiu, perquè els fills d'aquestes famílies es formen als centres educatius de la zona; el sanitari, perquè la família en conjunt acudeix als dos centres de salut amb els que conta la zona; els

establiments comercials, ja que es visibilitzen com a consumidors d'aquestos, i com a usuaris dels serveis de l'Administració Pública Municipal, d'entre ells, els serveis socials municipals sent aquesta població el 24.80% de la totalitat de sol·licituds de prestacions assistencials realitzades l'any 2015. Dades extretes del programa d'emergència social de l'Ajuntament de Castelló.

Context de la Intervenció

El Grau de Castelló és un barri de la ciutat de Castelló de la Plana, situada a 4 kilòmetres, aproximadament, cap al mar. Amb una població, de 18.595 habitants, dels quals 542 són de nacionalitat marroquina, represent així el 2.85% de la població total del Grau, segons dades extretes del padró municipal, 2016.

És el port pesquer d'aquesta ciutat. Els orígens de tradició marinera en aquesta població es remunten al segle XIII. És aquí quan neix la pesca a Castelló. Així, el Grau, amb la seua tradició pesquera convertida aquesta en el seu tret característic, ha estat immanentment atraient de molta població immigrant. Als anys 60, quan la pesca està en ple auge, va començar el creixement del Grau, amb la immigració de treballadors provinents de diferents punts de la geografia espanyola, tant de les zones més pròximes com Penyíscola, Torreblanca, Moncofar; com de zones andaluses com Barbate, Cadiz, Adra, Almeria, etc. Es va crear una gran flota marinera important. Aquests treballadors varen reagrupar a les seues famílies al Grau de Castelló, instal·lant-se i assentant-se aquí de manera permanent.

El Port comercial, juntament amb la pesca, era la base del treball en el Grau; i la Indústria, que també estava present, va adquirir pes amb la posada en marxa de les plantes petrolíferes- refineries. La població seguia creixent, i a principis dels anys 90 el sector de la Ceràmica en poblacions pròximes com l'Alcora, Onda o Vila-real van donar una estirada molt forta. Això va fer que la població, més jove del Grau reconduïra la seua vida laboral cap a aquestos sectors per la recerca de millors salaris que els de l'ofici de mariner. Així, el sector mariner es va quedar amb una plantilla envellida de treballadors. Llavors va començar l'onada d'immigració marroquina per a treballar en la pesca. Tot i que també han vingut a treballar persones procedents d'Algèria, Senegal, Perú i altres països, els marroquins són, sense dubte, el col·lectiu immigrant extracomunitari al Grau de Castelló més important. Així doncs, la flota pesquera del Grau es va quedar composta per gairebé el 50% de persones marroquines i treballadors autòctons del Grau molt pocs.

Cal destacar que, arran la crisi econòmica que travessem, els treballadors de la mar que varen marxar a la recerca d'ocupació en altres sectors, han tornat a intentar reinserir-se al món mariner amb moltes dificultats, ja que queden cada vegada menys vaixells en actiu, i els que queden están ocupats per aquells treballadors que no deixaren mai el sector de la pesca, molt d'ells marroquins. (Tegedor del Valle y Llorca Sellés, 1999).

Migracions i xarxa

Els moviments migratoris són un esdeveniment tan antic com la pròpia història. L'home va començar a migrar des del primer moment en què es va enfrontar amb la necessitat de buscar més i millors oportunitats de vida, aquest és un fet tan comú en l'ésser humà que es pot dir que forma part de la seua naturalesa. Tot i això, cal dir que la migració es genera principalment per problemes socials, polítics, econòmics, personals, culturals, entre altres, amb els que s'enfronta l'home cada dia. La mobilitat de persones sempre ha existit però, als últims anys s'ha incrementat. Alguns analistes consideren que el S.XXI serà caracteritzat com el segle de les migracions. Així doncs, tal i com ho defineix

Quan parlem de migració fem referència, seguint als desplaçaments de persones que tenen com a intenció el canvi de residència des d'un lloc d'origen a altre de destí, travessant algun límit geogràfic que generalment es una divisió politicoadministrativa, tal com apunta (Ruiz,2002). Aquest fenomen implica un desplaçament o moviment en l'espai que té com a objectiu buscar millors oportunitats de vida dels individus, ja siga per què al seu lloc d'origen o d'establiment actual no existeixen aquestes oportunitats o per què no satisfà tots els seus criteris personals.

El corpus teòric al camp de les migracions ha anat construint-se de les aportacions de diferents disciplines. Influxit, inicialment, per la Demografia i l'Economia, el paradigma clàssic va oferir una explicació més o menys satisfactòria per al corrent migratori iniciat a Europa cap als territoris d'ultramar i per als moviments poblacionals europeus sorgits a partir de la Segona Guerra Mundial. Tot i això, no va aconseguir, aportar una universalitat i generalitat que permetés la seua adaptació als corrents migratoris actuals, davant la impossibilitat de reduir aquesta complexa realitat social a les disparitats econòmiques i demogràfiques i a les coordenades del mercat. "Les migracions no són només un fenomen de naturalesa econòmica, són més aviat un fet social total i en conseqüència hi ha factors que les expliquen que són també socials, culturals i, fins i tot, emocionals. Un immigrant

no és tan sols un treballador a la recerca d'ocupació, és també un ésser humà construint el seu propi projecte de vida" (Abad, LV, 2000).

Al camp de les Ciències Socials, sorgeixen reflexions renovades que consideren les migracions com un fet social total. Aconsellant revisar els corrents migratoris des de la seva òptica social i entendre'ls com un teixit viu, elaborat amb les contínues interaccions dels seus membres. Els migrants, dins de l'organització social, es converteixen en una categoria diferenciada de la població, tant en origen com en destinació, delimitada pel concepte de desplaçament. Entorn aquest criteri es va conformant un entramat superior diferent de la suma dels membres components de grup, que els connecta i identifica, la importància del qual radica en la seua capacitat real d'intercanvi i relació, creixent fins a convertir-se en una gran xarxa intangible sobre la qual es desenvolupen la major part dels processos migratoris (Gurak y Caces, 1998). Estudis previs reflecteixen aspectes que són abordats a la investigació com les xarxes de vinculació i la mobilització dels fluxos (Aparicio y Tormos, 2014)

Així doncs, considerant les migracions, des d'una visió integral, com a processos complexos i socials, no podem deixar d'esmentar que el procés de migrar, va lligat al procés d'arribada a un lloc nou on, generalment hi ha persones que ja han passat inicialment per la situació de nousvinguts. Es, curiosament, inevitable que a l'arribada i posteriorment, ja enfortint-se, comence el contacte amb les persones que ja han passat per l'experiència d'arribar al lloc en qüestió. Començant a construir una xarxa social que, generalment, en un primer moment es crea i enforteix al voltant de persones també immigrades. Quan una xarxa social es crea i arrela en un lloc determinat, difícilment la seua estada vinga determinada ja per un sol factor.

Dos dels temes desenvolupats en estudis relatius a les migracions, han estat les xarxes socials de la població immigrant, les cadenes migratòries i l'adaptació psicològica. (Gurack, D/ Caces F: 1998). L'emigració en cadena és un procés de desplaçament i reubicació de xarxes de familiars, amics i coneguts. Les cadenes influeixen en la presa de decisions prèvia al desplaçament internacional i en el procés d'assentament posterior. Per exemple, l'emplaçament de parents i amics condiciona l'elecció del lloc de destinació; mentre que la maduresa de la cadena migratòria defineix d'alguna manera l'estructura d'oportunitats de les relacions interpersonals, tant per al desenvolupament com per al manteniment de contactes. Les xarxes de suport social proporcionen recursos que faciliten

el procés d'adaptació. En les relacions interpersonals dels immigrants nous s'intercanvia informació i ajuda instrumental que serveixen per a desenvolupar-se en un entorn desconegut. De la mateixa manera, disposar de confidents i de suport afectiu és una condició necessària per al benestar psicològic subjectiu. La integració social i les relacions de suport promouen la salut i contribueixen a l'afrontament de circumstàncies estressants (Gurak y Caces, 1998).

Seguint Arellano (2004), al camp de les migracions les xarxes assumeixen diferents formes, continguts i funcionalitat al llarg de tot el procés. Podríem fer una classificació d'aquestes des d'alguns aspectes fonamentals com; a) la ubicació en l'espai. Les xarxes connecten origen i destí, i s'encarreguen de solucionar els passos previs a l'inici del procés i d'organitzar i orientar la inserció social de la població emigrant. b) la composició i la densitat de la xarxa. c) L'estructuració per la que distingim dues modalitats, formals i informals. En les formals l'individu té consciència de pertànyer, una associació, per exemple. Les informals, podrien considerar-se com autèntics processos col·lectius, on es creen entramats relacionals entre els individus, sense que aquests siguin conscients de la seua pertinença. d) El posicionament jurídic de xarxes legals i il·legals. Aquestes últimes serien les que organitzen viatges i entrades al país de manera irregular i s'especialitzen en àrees com "arreglo de papeles". e) la funcionalitat pel contingut de la relació essencial de benefici que s'obté; informatiu, sentimental, instrumental, etc. Altres trets a ressaltar que escauen aquesta investigació i es relacionen amb les xarxes i les formes de mobilitat migratòria relatives a les migracions femenines aborden el model de gènere predominant a Marroc, que en un inici pressuposa un model de família on la conjugalitat quedava en segon pla i endarrerava l'eixida de les dones. És amb les reagrupacions familiars que s'inicien les migracions femenines, en aquest cas vinculades al projecte familiar (Lopez Garcia,2014)

Família migrant

El fenomen migratori ha comportat amb ell un nou model de família amb unes característiques i necessitats específiques: la família migrant. Segons la Convenció Internacional sobre la Protecció dels Drets de Tots els Treballadors Mirants i de les seues famílies de 1990, la família migrant està formada per dues persones, estiguen casades o no, les quals mantenen una relació amb efectes equivalents al matrimoni, junt amb el seu fill menors de edat, els quals estan al seu carreg i dels que han de responsabilitzar-se,

estiguen o no separats geogràficament. Aquest procés familiar es pot donar de diferents maneres. És a dir, de manera conjunta des del primer moment o bé de manera escalonada, viatjant primer un membre de la família i, posteriorment, reagrupant la resta de membres. Generalment, al perfil de la família migrant l'objectiu versa al voltant de la millora de vida familiar, es a dir, és una migració econòmica.

Així doncs, els moviments migratoris tenen una dimensió familiar, ja que neixen al cor de l'estructura familiar, descomponen les estructures domèstiques, acomodant-se als cicles vitals als quals esta sotmesa l'agrupació familiar i contribueixen a la formació de noves llars. El procés migratori suposa una ruptura de la unitat familiar, que podrà o no recompondre's al país de destí. (Requena y Sánchez-Domínguez, 2011)

Societat migrant i d'acollida

En aquest escenari del procés migratori, es presenten; per una banda les persones immigrades que poden tenir diferents evolucions dins del procés d'integració social, des de la no integració, passant per l'assimilació cultural o la integració social completa, la qual enriqueix substancialment tant a la societat d'acollida com a la nouvinguda. Tant l'arribada al nou destí, com la recepció dels nous ciutadans comporta un xoc cultural i social. Aquest pot ser un potenciador de la riquesa cultural per ambdós bandes o bé, un element segregador que afavoreix les dificultoses de la integració i l'apropament bidireccional.

La integració dels immigrants s'ha convertit en un dels reptes més importants a afrontar per la societat espanyola en l'actualitat, i les polítiques d'integració han d'entendre's com a procés bidireccional de cohesió social, presentant oportunitats per al conjunt de la població, tant autòctona com immigrant, orientades a través del foment de polítiques públiques basades en la igualtat de drets i deures, d'oportunitats i respecte a la diversitat. Les polítiques d'integració deuen tenir una dimensió territorial, almenys per dos tipus de raons: en primer lloc, per què les Comunitats Autònomes tenen competència en àmbits fonamentals de les polítiques redistributives de l'Estat de Benestar com educació, ocupació, vivenda, salut, serveis socials i cultura; i, en segon lloc, perquè el mosaic migratori es pinta de colors diferents segons Comunitats Autònomes (i podria seguir el raonament a nivell comarcal, municipal i de districtes i barris, per a apuntar com hi ha que anar adaptant polítiques generals a realitats parcialment diferents). (Cachón,2007)

Per a què aquesta nova línia d'actuació siga fructífera sembla convenient delimitar el concepte d'integració del que es parteix, entenent la integració com a un procés bidireccional i dinàmic d'ajustament mutu per part de tots els immigrants i residents dels Estats membres. (Comisión Europea, 2000)

Així doncs, serà de vital importància marcar les premisses sobre les quals s'ha de construir l'anomenat "procés d'integració", per a què aquest siga adequat, i no oblidar aquelles situacions les quals ens posicionen lluny de la integració real i efectiva. Així doncs, assimilació cultural, multiculturalitat, interculturalitat, entre altres, són alguns dels termes que deuen ser definits per a poder gestar el concepte que portaria a un adequat procés d'integració.

Així, el procés d'integració d'un grup etno-cultural tal com els immigrants, grups ètnics minoritaris i uns altres dins del que es té establert com el comú, a una comunitat major o dominant. La presumpció que aquests elements generals són la garantia de la convivència cultural dins d'un estat o territori, és la que motiva l'inici d'aquest procés anomenat assimilació cultural. L'assimilació suposa la desaparició de les diferències, que al seu judici son la base del prejudici i la discriminació, i per tant implica l'abolició del tractament diferenciat. Per tan, la convivència continuada, no són factors suficients per a la incorporació igualitària dels membres d'una societat. En canvi, la idea que es desprèn dels seus èxits relatius a l'assimilació es el cicle de relacions radicals. Aquest cicle adopta la forma del contacte, competició i eventual assimilació. El cicle comporta amb ell la desaparició gradual de l'antagonisme racial i cultural, sent la pluralitat racial i cultural, tan sols una etapa de trànsit cap a una nova societat (Park, 1950). En aquest procés, el grup que és absorbit perd, en general, la seua originalitat de manera parcial o total com les seues maneres de parlar, el seu dialecte, les seues peculiaritats en la parla, les seues maneres de ser i altres elements de la seua identitat cultural quan entra en contacte amb la societat o cultura dominant.

Al pol contrari es troba la situació de multiculturalitat. En una societat, on l'assimilació cultural no esdevé per part de les persones immigrants, sinó que pel contrari es reforça el tancament i la no comunicació social entre les diferents cultures que coexisteixen però, no conviuen. Aquesta neix damunt les cendres de l'estat ètnic i perviu mentre aquest no ocupa tots els espais socials. L'estat interètnic és la condició formal de la multiculturalitat, que han sostés les migracions polítiques dels que han intentat fugir del fanatisme i, a

voltes, de l'extermini. El naixement de l'Estat de Dret fou la gran aportació per a construir una societat on cap ètnia s'imposara sobre d'altres, sinó que la igualtat política vinculara a tots i la condició de ciutadà primara per sobre de qualsevol circumstància, com la raça, religió, sexe o cultura. (Sales Ten, 2006)

Així doncs, i partint de la premissa que cap de les dues situacions anteriors són desitjables per a una societat enriquida i oberta, la posició més enriquidora seria aquella on la integració social vinguera donada per l'apropament i contribució mútua de totes les persones que formen la societat i no únicament les persones nouvingudes o, al contrari, la societat d'acollida.

Des d'aquesta perspectiva, i acotant-la al municipi, Castelló de la Plana, en el qual s'emmarca la investigació, es parla d'integració social com a procés d'adaptació mutu que afecta totes les persones que formen la societat, i no únicament a les persones nouvingudes. En aquest sentit, entenem la integració com el procés a través del qual les persones culturalment diverses aconseguen una incorporació plena, lliure i autònoma en la societat. El procés d'integració suposa un triple moviment: un esforç per part de les persones immigrants, un treball d'acomodament per part de la societat d'acollida i unes polítiques públiques que han d'impulsar, facilitar i verificar la realització d'aquest procés (AMICS, 2010).

Quan conceptualment definim, com fins ara, conceptes relacionats al procés d'integració de les persones immigrades, com assimilació cultural, multiculturalitat, integració, etc. no es pot deixar d'esmentar un terme que, sobretot als últims anys ha adquirit més força i protagonisme; la interculturalitat, on la bidireccionalitat de les accions, esforços i relacions socials es vital per a la convivència. Així doncs, podem apuntar la convivència com a intercultural per situar aquesta noció de convivència ciutadana al context de la creixent pluralitat sociocultural i per fer èmfasi en la perspectiva intercultural, la qual afegeix a la igualtat i no discriminació, a la valoració positiva de la diversitat i el respecte a les diferències, el principi d'unitat en la diversitat basat en enriquir els projectes comuns a partir de les especificitats (AMICS, 2010).

3. MARC LEGISLATIU

Les persones immigrades deuen estar emparades a les lleis de protecció generals, com a ciutadans de ple dret, considerant-los, primerament persones físiques subjectives de drets inherents. És competència de l'Estat Espanyol allò que relaciona amb la política d'estrangeria; regulació de fluxos migratoris, convenis amb els països emissors i normativa d'estrangeria. Per altra banda, l'Administració Local té competència en polítiques d'integració social, per la proximitat a la demanda i necessitats de la ciutadania.

S'esmenta a continuació, el marc de referència legislativament, incloent-hi aquells articles i apartats d'interès que especifiquen tan drets com obligacions de les persones al·lòctones als tres nivells d'administració; estatal, autonòmic i local.

En l'àmbit estatal, partint de la Constitució Espanyola i les lleis orgàniques competents destaquen:

Quadre 1: Legislació estatal en matèria d'immigració
-La Constitució Espanyola de 1978:   • art. 13.1: els estrangers gaudiran de llibertats públiques del Títol I. • art. 149.1.2º, assenyala la competència exclusiva de l'Estat en matèria de nacionalitat, immigració, extrangeria i dret d'asil. -Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, de Reforma de la L.O. 4/2000, de 11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seua integració social.   - Real Decret 2393/2004, de 30 de desembre. Pel que s'aprova el reglament de la Llei Orgànica 4/2000.   - Pla estatal de ciutadania i immigració 2011/2014.

Pel que fa a les actuacions en matèria d'immigració, aquestes s'inicien en 1994 amb l'aprovació del primer Pla d'Integració Social d'Immigrants i l'Observatori Permanent de la Immigració. Sen el Pla estatal de ciutadania i immigració 2011/14 l'ultim promulgat en l'àmbit estatal. Aquest pla es marca com a element de governança del procés d'adaptació mútua de les persones immigrades i les autòctones, ja que tracta de contribuir al procés bidireccional fomentant un desenvolupament econòmic, social, cultural i institucional avançat, plural i durader per al conjunt de residents a Espanya, a través d'intervencions equilibrades dels poders públics i la societat civil. Fent menció al grau d'implicació dels Serveis Socials en la segona part del Pla, en les àrees específiques d'actuació.

A nivell autonòmic, l'atenció a les persones immigrants es regula a partir de la llei de Serveis Socials i el Pacte Valencià per la immigració. Veure quadre 2.

Quadre 2: Legislació autonòmica en matèria d'immigració

- l'Estatut d' Autonomia de la Comunitat Valenciana (Llei Orgànica 1/2006 de 10 de abril, de reforma de la Llei Orgànica 5/1982, de 1 Juliol, d'Estatut d' Autonomia de la Comunitat Valenciana)
 - Títol II “Dels drets dels valencians i Valencianes” Art.13 , apartat 3: les actuacions de la Generalitat es centraran primordialment en els següents àmbits; drets i atenció social dels immigrants amb residència en al Comunitat Valenciana.
 - Títol V “Les competències” Art. 49 apartat 1,27ª: “Institucions públiques de protecció i ajuda als menors, joves, emigrants...i altres.
- Llei 5/1997, de 25 de juny, per la que es regula el sistema de serveis socials en la Comunitat Valenciana. Art. 26 , altres col·lectius de risc i marginació.
- Llei 15/2008, de 5 de desembre, d' integració de les personas immigrants en la Comunitat Valenciana.
- Decret 93/2009, de 10 de juliol, del Consell, pel que s'aprova el Reglament de la Llei 15/2008
- Pla Director d'Integració i Convivència 2014-2017.
- Pacte Valencià per la Immigració 2008/2011. Pacte Valencià per la Integració de les Persones Immigrants; Pacte Agrari Valencià per la Immigració; Pla Valencià per a la prevenció de la discriminació interètnica, la xenofòbia y el racisme.

Assenyalar que és, a escala local, on es materialitzen les necessitats i on és possible desenvolupar actuacions conjuntes de les administracions i de la societat civil. Així doncs, a aquest nivell destaquen:

Quadre 3: Legislació local en matèria d'immigració

- Llei 27/2013, de 27 de desembre, de racionalització y sostenibilitat de l'Administració Local. Que reformula la anterior Llei 7/85 de 2 de abril, reguladora de bases de Régimen Local.
 - art. 26.1.c “Municipis superiors a 20.000 hab. Vetlaran per la protecció civil, l'evaluació i informació de situació de necessitat social i l'atenció immediata a persones en situació o risc d'exclusió social.
 - Pla Municipal de immigració 2008-2011 de Castelló de la PLana. Eix que desenvolupa:
 - II Pla Castelló ciutat intercultural 2012-2016, amb l'objectiu de treballar per la idea d'una integració i convivència real, amb una concepció de ciutadania inclusiva.

Pel que fa a la llei 27/2013 de racionalització i sostenibilitat de l'Administració Local, cal esmentar que en aquesta llei desapareix l'art. 25.2.k. contemplat en l'anterior llei 7/85, reguladora de bases de règim Local en referència a les persones immigrants i qualsevol altre col·lectiu en situació de risc, quedant reduïdes així les competències municipals a l'art. 26.1.c (veure quadre 3)

Així doncs, revisada i plantejada l'estat de la qüestió i a partir de l'activitat professional de la investigadora, l'objectiu general d'aquest estudi es centra en la trajectòria migratòria i la situació actual de les famílies biparentals marroquines usuàries als Serveis Socials del Grau de Castelló de la Plana.

El primer objectiu específic serà conèixer la trajectòria migratòria, assentament i reagrupació d'aquestes famílies, mitjançant la descripció del perfil de famílies migrants marroquines usuàries dels Serveis Socials del Grau de Castelló i conèixer les perspectives de futur. Retornament o no al país d'origen.

El segon objectiu específic versarà a conèixer la situació actual socioeconòmica, laboral i d'habitatge de les famílies objecte d'estudi. Per aquesta finalitat serà escaient analitzar els mecanismes d'afrontament i cobertura de les necessitats bàsiques, davant la precarietat econòmica que travessen les famílies estudiades i, per altra banda, el grau d'integració de les famílies amb la societat autòctona del Grau.

4. METODOLOGIA

Instruments

Com que partim de l'activitat professional, aquesta investigació està realitzada des de la perspectiva de l'anàlisi documental d'estudi de casos a partir de la documentació obrant als expedients i fitxes del grup poblacional objecte d'estudi, com a usuaris de Serveis Socials. Així doncs, l'instrument principal ha estat la història social dels expedients on es desenvolupen les intervencions familiars dutes a terme.

Procediment

Estudi realitzat durant els mesos de gener a maig de 2016. De caràcter qualitatiu, ha estat un treball preliminar i exploratori de caràcter qualitatiu de les històries socials a partir de

les entrevistes realitzades en les intervencions familiars. Per tal d'accedir a la informació escaient, s'ha comptat amb l'autorització dels usuaris del centre i els caps dels departaments competents, segons les recomanacions ètiques de l'APA (*American Psychological Association*) per a treballar amb dades personals d'entrevistes o estudis de casos. Per tant s'han sol·licitat les autoritzacions per a treballar amb les dades als estudis de casos informant sobre la confidencialitat.

Mostra

La població objecte d'estudi pertany al 2.85% de la població empadronada al Grau de Castelló. Representa el 24.80% de les sol·licituds de prestacions per a la cobertura de necessitats bàsiques d'emergència social al Grau de Castelló

Quadre 2. Sol·licituds de prestacions econòmiques d'emergència social al Grau de Castelló a l'any 2015

Sol·licituds Serveis Socials Grau 2015	512
Sol·licituds població autòctona	275
Sol·licituds població estrangera (no marroquí)	110
Sol·licituds població marroquina	127

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes del Negociat d'Emergència Social de l'Ajuntament de Castelló de la Plana, 2016.

Revisada, també, la mostra de la població immigrant als estudis precedents (Lopez Garcia, 2014), s'han establert com a mostra, per ser les més representatives, cinc famílies les quals tenen com a comú denominador totes aquelles variables que són representatives i escaients per al grup poblacional objecte d'estudi. Aquesta informació ha estat extreta de les històries socials i de seguiment. S'adjunta en la taula resum següent les variables que han estat determinants per a l'elecció de la mostra.

Quadre 3 Variables de la mostra

	Sexe	Edat	Any migració	Proces migratori familiar	Situació laboral	Vivenda (regim de tenença)	Apertura expedient SS.SS.	Demanda explícita SS.SS.
F1	Home	44	2000	Escalonat	Actiu	Lloguer	2010	Econòmica
F2	Home	47	1994	Escalonat	Actiu	Lloguer	2008	Econòmica
F3	Home	39	2002	Escalonat	Inactiu	Lloguer	2009	Econòmica
F4	Home	43	2003	Escalonat	Inactiu	Lloguer	2012	Econòmica
F5	Home	40	2002	Escalonat	Inactiu	Lloguer	2013	Econòmica

Variables

Les variables d'anàlisi utilitzades estan presents tant en les històries socials dels expedients de les famílies, realitzant una categorització d'aquesta informació, com als estudis precedents relatius a immigració marroquina consultats. Per tant, han estat escollides les següents variables sociodemogràfiques; sexe, edat, any de la migració, procés migratori familiar, situació laboral i habitatge. Pel que fa a l'escenari de la investigació, s'han tingut en compte variables acotades als Serveis Socials com; l'any d'apertura d'expedient al centre, la demanda i la sol·licitud realitzada.

5. ANALISI DELS RESULTATS

Trajectòria migratòria.

La trajectòria migratòria es iniciada en la totalitat de la mostra, per l'home. Que és qui es desplaça, per a millorar les condicions de vida, per a, posteriorment, quan ja ha aconseguit certa estabilitat laboral i econòmica realitzar els tràmits corresponents per a la reagrupació familiar.

Dels homes que varen iniciar la migració a Espanya, 2 dels 5 ho varen fer de manera regularitzada i amb contracte de treball. La resta, permaneixen al país durant una llarga temporada de manera irregular fins que aconsegueixen regularitzar la seua situació administrativa.

Descripció del perfil de la família.

Totes les famílies de la mostra provenen de zones rurals, i d'altres petites poblacions costaneres, del sud de Marroc. Totes, amb una família d'origen humil, amb situacions econòmiques precàries, d'estructura familiar extensa i nivell educatiu-formatiu baix.

Una vegada establerts ja al Grau de Castelló de la Plana, l'estructura i funcionament de la família és semblant a tota la mostra. Mantenen uns rols de gènere marcats i molt definits. Es a dir, la figura masculina, de cap de família, és la que té més pes i legitimació, segons manifesten les famílies, per a ser el proveïdor de béns. Són els homes els qui realitzen una cerca d'ocupació real i les dones s'ocupen de la cura dels fills i les feines de la llar. *"mi mujer como va a trabajar?... mi mujer esta haciendo lo suyo que es en la casa. Mucho trabajo en la casa y los niños...."* Família 4. Aquest tret es coincideix de manera significativa a la història social de família 2, 3 i 4 de la mostra. A l'igual que ho fa als estudis previs revisats on referencien el paper de la migració femenina marroquina vinculada al projecte familiar (Lopez Garcia, 2014).

Situació actual socioeconòmica, laboral i d' habitatge de les famílies.

A l'àrea laboral, s'observa una tendència general a la permanència de les dones dedicades a la cura de la llar i els fills mentre els homes són qui realitzen cerca d'ocupació real, en la totalitat de la mostra. Moltes de les dones es mantenen com a demandants d'ocupació al Servei Públic d'Ocupació Estatal (S.E.P.E.) pel treball de conscienciació realitzat des de Serveis Socials, tot i que es un acte que no es realitza des del convenciment total de les famílies, les quals, en la seua majoria, manifesten que, per raons culturals, consideren que es la dona la que ha de romandre en la llar i l'home sortir a treballar, discurs coincident a tota la mostra. Tan sols, en la família la 5 de la mostra la dona ha mantés una activitat laboral de manera normalitzada i regular en alguns moments des de la seua arribada, *"mi mujer trabajaba en un restaurante en la cocina, y a veces hace el pelo en las casas a otras mujeres"*(família 5)

Actualment, són 2 de les 5 famílies de la mostra les que mantenen un membre actiu, sent tots ells homes els qui treballen. L'home de la família 1 treballa com a mariner i el de la família 2 com a mecànic. La resta realitza treball en economia submergida com; cerca de deixalla, venda de mobles antics que traslladen al Marroc, treballs de construcció, etc. Tant les famílies amb un membre actiu en el mercat laboral normalitzat, com les que

actuen en economia submergida presenten una situació econòmica precària e insuficient per a la cobertura de necessitats bàsiques, ja que totes elles entren en els límits establerts per la normativa per a percebre prestacions econòmiques d'emergència social i són sol·licitants d'aquestes ajudes, en la totalitat de la mostra.

Pel que fa a l' habitatge, cal destacar que 3 de les 5 famílies de la mostra, varen adquirir vivenda en propietat, signant una hipoteca, vista l'estabilitat econòmica i laboral que posseïen en un moment determinat, "*Entonces estábamos bien, trabajábamos y todo estaba bien, hasta que llegó la crisis...y se acabó*" Família 3. Totes 3 han patit un procés de desnonament passant a viure en vivendes en règim de lloguer. Les vivendes que llogades, per la totalitat de les famílies, són d'antiga edificació, i baix cost per les condicions d'aquestes, en les zones més marginades del nucli urbà. Totes les famílies presenten grans dificultats per a mantenir el pagament al dia.

Relació amb la societat d'acollida i xarxes socials.

Totes les famílies objecte d'investigació han mantingut un procés d'integració poc exitós, mantenint una relació amb la societat d'acollida molt efímera i puntual. En canvi han establert una sòlida xarxa social amb la comunitat marroquina afincada al Grau de Castelló, "*nosotros somos todos paisanos, yo soy amigo de todos. Mi mujer también habla con las mujeres de Marruecos, solo con marroquíes...*" família 4. Tot i provenir de distints punts geogràfics, les famílies es mantenen unides de manera significativa sent punt de referència i recolzament davant les adversitats unes envers altres, "*mi primo y la hermana de mi mujer nos envían dinero desde Marruecos si no podemos...*" família 2, "*mis hermano esta en Belgica y mi otra hermana en Francia y nos mandan si necesitamos...eso seguro*" família 5, "*yo compro en la carnicería halal nuestra y no le pago hasta que tengo dinero.... Si no...como comerían carne los niños?...es buena gente el carnicero....*" família 3. Així doncs, podríem dir que al Grau de Castelló existeix una segregació multicultural, tot i que la població objecte d'intervenció no mostra actituds adverses respecte a la societat d'acollida. Ja que tant els homes en l'àmbit laboral, com les dones en l'àmbit educatiu, pel contacte amb els centres escolars i les mares dels alumnes mantenen una mínima interacció. Aquest resultat s'observa de manera general a tota la mostra.

Relació amb els Serveis Socials

L'entrada de les famílies biparentals marroquines als Serveis Socials s'inicia, és en un primer moment per un dels dos membres, al qui s'obri expedient. De les 5 famílies objecte d'estudi, el contacte inicial ha estat fet per homes en 4 famílies i dones en 1 família. Posteriorment i amb el treball d'intervenció amb elles, tota la mostra ha acabat interaccionant amb les tècniques de referència al centre social a tots els nivells, tant l'home com la dona de la família.

En totes les famílies la demanda explícita és la tramitació de prestacions assistencials per a la cobertura de necessitats bàsiques. Tot i que a mesura que el contacte s'intensifica han anat sorgint diferents necessitats o indicadors susceptibles d'intervenció social com; fomentar l'assistència a classes de castellà; casos de violència de gènere; conflictes matrimonials per disconformitats amb les actuacions i decisions a prendre davant la precària situació familiar, etc. La resposta positiva davant l'intent d'iniciar treball amb les famílies ha estat baixa, ja que les famílies anteposen, finalment, la cultura, la religió i les tradicions a qualsevol altre aspecte. *"mi mujer trabajar de que?... la mujer tiene que estar cuidando de los niños. Si ella trabaja quien va a quedarse con los niños y las faenas de la casa?"* familia 2

Són 3 de les 5 famílies que, primerament acudeixen per què han perdut el treball i inicien tramitacions, sent encara perceptors de prestació per desocupació. La seua situació empitjora, en tots els casos objecte d'estudi, de manera significativa i gradual amb el pas del temps. Esgoten prestacions i sol·liciten subsidis, mentre combinen amb treballs normalitzats, precaris, temporals i curts, a l'objecte d'allargar els subsidis. Posteriorment, i després d'una llarga temporada amb uns ingressos insuficients, passen a cronificar la precarietat econòmica com a modus uiuendi, combinant-la amb l'economia submergida. I tot açò, acompanyat per les prestacions assistencials de serveis socials. Podem dir, doncs, que de manera gradual aquestes famílies han anat aproximant-se més a una situació de vulnerabilitat social cronificada, normalitzant aquesta.

De les dues famílies de la mostra, de les quals podem parlar d'inserció laboral, tot i comptar amb ingressos de manera estable, aquests són insuficients i precaris per a la

cobertura de les necessitats bàsiques de famílies nombroses, posicionant-se en una situació de precarietat socioeconòmica important.

Afecció davant la crisi econòmica i mecanismes d'afrontament en la situació actual.

Pel que fa a la crisi econòmica ha tingut sobre aquestes famílies biparentals marroquines usuàries dels Serveis Socials del Grau de Castelló, cal destacar que aquest col·lectiu ha sofrit, com la resta de la societat, les conseqüències de la crisi, afegint el component de la seva condició de persona immigrant.

Respecte als mecanismes d'afrontament de les famílies davant les precàries situacions econòmiques, aquestes, coincideixen, a tota la mostra, en la importància del recolzament de les xarxes informals. A totes les famílies de la mostra existeix la presència d'una xarxa sociofamiliar ferma que pren protagonisme davant la insuficiència i ineficàcia de les prestacions del sistema de protecció, segons manifesten a les famílies en les entrevistes manteses amb aquestes i la revisió de les seues històries socials. Aquests recursos no oficials estan formats, principalment, per l'ajuda rebuda entre paisans (xarxa d'amistats també migrades des del Marroc i residents al Grau de Castelló, resta de l'Estat Espanyol o Europa) i familiars mitjançant els préstecs de diners o l'enviament per part de les famílies. En alguns casos aquests enviaments són realitats des del país d'origen, Marroc.

Perspectives de futur

En referència a la precarietat econòmica de les famílies de la mostra, aquesta es acceptada per tota la mostra, *"nosotros somos pobres....hemos vuelto a la situación misma que en nuestro país....aguantar hasta que Dios quiera..."* familia 4 . Durant les entrevistes manteses amb les famílies i les dades reflectides a l'història social dels seus expedients, reflexen quines són les seues expectatives de futur: *"hay que aguantar asi....hasta que se acabe todo...después cuando no haya nada más, volveremos para Marruecos...al menos allí no nos faltara la casa y la familia nos dará un plato de comida..."*(familia 5)

Son conscients de la complicada situació que travesem i manifesten, les 5 famílies, que els motius que els fan romandre a Espanya són les ajudes econòmiques que reben de l'Estat, la qualitat del sistema educatiu i sanitari i la seua gratuïtat. Tanmateix, 4 de les 5 famílies, refereixen que permanixeràn a Espanya mentres puguen rebre ajuda de les administracions públiques i les entitats privades, i que quan tots eixos recursos s'esgoten, aleshores retornaran a Marroc. Totes les famílies de la mostra compten amb habitatge en

propietat que allí varen comprar quan treballaven a Espanya i es trobaven en una bona situació econòmica.

Relatiu al retornament, 4 de les 5 famílies reconeix que una de les causes principals, junt amb l'anteriorment esmentada, de resistència al retorn a Marroc, es el fracàs social que això suposa al seu país. Es a dir que l'expectativa social de l'èxit de la migració no hauria estat complida, segons manifesten la majoria de les famílies. *"como vamos a ir allí sin nada....me vine ha triunfar, me traje a mi mujer y cuando hemos bajado de vacaciones...allí tienes que llevar mucho dinero...como voy a volver sin nada?"* família 3.

Altre factor que té un pes important en la resistència al retorn, es la disconformitat dels fills d'aquestes famílies. Ja que no senten pertinença a Marroc, considerant-se marroquins però del Grau de Castelló. Aquest aspecte crea controvèrsia al matrimoni, ja que no volen que els seus fills perguen els beneficis socials, educatius i sanitaris que ací gaudeixen i prenen consciència de la problemàtica que significaria el retorn, ja que a Marroc tampoc no es sentirien integrats per complet.

6. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

Analitzats els resultats, les conclusions més importants que es desprenen de l'estudi documental d'expedients en referència a l'objecte de la investigació, són les següents:

De l'arribada i establiment de la unitat familiar, parlem de famílies que realitzen una migració econòmica de manera escalonada. Iniciada per l'home de la família que quan veu la seua situació estabilitzada inicia la reagrupació familiar. A l'igual que es reflexa en (Lopez Garcia, 2014) on segueixen el mateix patró de migració que en la nostra població objecte d'estudi .

Destacar que existeix una estructura i funcionament familiar generalitzat, on es mantenen establerts uns rols de gènere marcats i definits. Amb una reproducció semblant als del país d'origen reproduint culturalment l'estructura social i les dinàmiques en la pràctica de cada dia, on el paper fonamental de la dona es la cura dels fills i les feines de la llar, mantenint una relació amb la societat d'acollida molt efímera i puntual, per a qüestions

molt necessàries i ineludibles, com ara l'assistència al centre de salut o centre educatiu per temes dels fills.

Les situacions econòmiques de les famílies estudiades han sofrit un deteriorament important posicionant-se en un estat de vulnerabilitat social que comença a cronificar-se. La majoria de les famílies esta en situació d'atur. Els ingressos provenen de les ajudes econòmiques de les administracions públiques i d'entitats privades. Tot i que, en la majoria de les famílies és l'economia submergida amb la que cobreixen necessitats bàsiques. La majoria de les famílies ha vist esgotar-se les prestacions per desocupació i subsidis corresponents. Han travessat processos judicials de desnonament i han passat a viure en cases en règim de lloguer. Aquestes vivendes són de construcció antiga, renda baixa i amb unes condicions d'habitabilitat molt millorables. Aquesta situació posiciona a les famílies de la mostra en un grau de vulnerabilitat afavoridor per arribar a una situació d'exclusió multidimensional. Com a mecanismes d'afrontament, han establert una sòlida xarxa social amb la comunitat marroquina afincada al Grau de Castelló. Tot i provenir de distints punts geogràfics, les famílies es mantenen unides de manera significativa sent punt de referència i recolzament davant les adversitats unes envers altres. Així doncs, podríem dir que al Grau de Castelló existeix una segregació multicultural, tot i que la població objecte d'intervenció no mostra actituds adverses respecte a la societat d'acollida però, tampoc gran voluntat per a mostrar-se receptiva al contacte amb aquesta.

Pel que fa a la visibilització de les famílies als Serveis Socials, la demanda explícita de totes les famílies és l'ajuda en l'àmbit assistencial. A mesura que van donant-se les atencions amb la unitat familiar es van detectant diferents factors o indicadors potencials d'intervenció familiar, com potser la sensibilització per a afavorir l'assistència a classes per a l'aprenentatge de la llengua d'acollida; la visibilització de la dona potenciant la seua assistència a diferents activitats comunitàries i/o de formació, tant als homes com a les dones. La resposta positiva davant l'intent d'iniciar treball amb les famílies ha estat baixa, ja que les famílies anteposen, finalment, la cultura, la religió i les tradicions a qualsevol altre aspecte. Tanmateix cal destacar que són les dones les que més positivament responen davant l'oferta de formació.

Per últim, i pel que fa referència a les perspectives de futur, les famílies presenten gran resistència al retorn a Marroc, totes elles emfatitzen com a motius importants: per una banda, el fracàs social que això suposa al seu país. Es a dir que l'expectativa social de

l'èxit de la migració no hauria estat complida, segons manifesten la majoria de les famílies. I per altra banda, la disconformitat dels fills d'aquestes famílies. Aquests no senten pertinença a Marroc, considerant-se marroquins però del Grau de Castelló. Aquest aspecte crea controvèrsia al matrimoni, ja que no volen que els seus fills perguen els beneficis socials, educatius i sanitaris que ací gaudeixen i prenen consciència de la problemàtica que significaria el retorn, ja que a Marroc tampoc no es sentirien integrats per complet.

Així doncs, ens trobem davant un col·lectiu d'infants i joves, fins als 20 anys, aproximadament, que es troben, en controvèrsia i enmig d'un xoc cultural. Aquests joves tenen en l'àmbit familiar més privat i domèstic, una dinàmica familiar i cultural, diferent de la que viuen a nivell socio comunitari i amb qui interaccionen. Són fills d'immigrants però amb un cert arrelament amb la societat d'acollida que no tenen els seus pares. Aquesta última, seria una conclusió que no es correspondria a cap objectiu establert inicialment a la investigació, no havent estat reflectida com a tal. Ara bé, considerant aquest aspecte exposat de gran importància i susceptible de posteriors estudis.

Els resultats de la investigació qüestionen algunes idees preconcebudes i sostingudes pel discurs popular. Aquests aspectes versen sobre el nombre de persones marroquines a la zona Grau i el nombre de les sol·licituts realitzades per aquest col·lectiu en prestacions econòmiques. Pel que fa al nombre de persones empadronades, representen el 2.85% del total de la població empadronada a la zona Grau. I pel que fa a les sol·licituts, representen un 24.80% de les prestacions econòmiques resoltes favorables al centre social l'any 2015, segons dades extretes del Negociat d'emergència social de l'Ajuntament de Castelló. És a dir, no són tants numèricament com el discurs popular reforça, més aviat tindria a veure a pertanyen a una minoria visible i per tant més fàcil de segregar per la seua idiosincràsia. Per altra banda, i acotant al centre social, sí que tenen una presència destacable en funció del número total que són. Aquesta presència significativa, en relació a la població total de marroquins, reforçaria la idea que aquest col·lectiu es troba en una situació de vulnerabilitat social i amb dificultats per a la cobertura de necessitats bàsiques que deterioren la qualitat de vida d'aquestes famílies.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Abad Márquez, L. V. (2000). Globalización, demografía y migraciones internacionales. Sociedad y utopía. Revista de Ciencias Sociales, 16, 57-70.
- Aparicio, R. y Tormos, A. (2014). Las redes sociales de los inmigrantes extranjeros en España. Un estudio sobre el terreno. (Observatorio Permanente de la Inmigración)
- Arellano, M. J. (2004). La inserción social de las inmigrantes latinoamericanas en España: Migraciones laborales y género (Tesis doctoral no publicada). Universidad Complutense de Madrid, Madrid.
- Cachón, L. (2002). La formación de la “España inmigrante”: mercado y ciudadanía. Revista Española de Investigaciones Sociológicas, 97, 95-126.
- Cachón, L. (2007). La integración de y con los inmigrantes en España: debates teóricos, políticas y diversidad territorial
- Comisión Europea (2000). El fenómeno de la inmigración y las problemáticas de la integración en el contexto europeo. Luxemburgo: Oficina de publicaciones oficiales de las Comisiones Europeas.
- De Lucas, F. y Arias, A. (2010). Diccionario internacional de Trabajo Social y Servicios Sociales. Buenos Aires: Miño y Dávila.
- Dirk Godenau, Sebastián Rinken, Antidio Martínez de Lizarrondo Artola y Gorka Moreno Márquez (2014). La integración de los inmigrantes en España: una propuesta de medición a escala regional. Documento 30: Observatorio Permanente de la Inmigración
- Ezra Park, R. (1950). Race and culture. Nueva York: Free Press.
- Gurak, D. y Caces, F. (1998). Redes migratorias y formación de sistemas de migración. En G. Malgesini (ed.), Cruzando fronteras. Migraciones en el sistema mundial (pp. 75-112). Barcelona: Icaria.
- Lopez Garcia, Bernabé. (2014). Desarrollo y pervivencia de las redes de origen en la inmigración marroquí en España. (Observatorio Permanente de la Inmigración)

- Negociado de Inmigración y Convivencia Social-AMICS del Ayuntamiento de Castellón (2016). II Plan Castellón Ciudad Intercultural (2012-2016). Castellón: Ayuntamiento de Castellón.
- Estudio – diagnóstico de la población inmigrante en Castellón de La Plana 2010.// II Plan Municipal de Inmigración y Convivencia social del Ayuntamiento de Castellón,2010
- Requena, M. y Sánchez-Domínguez, M. (2011). Las familias inmigrantes en España. Revista Internacional de Sociología (RIS), 69, 79-104.
- Ruiz García, A. (2002). Migración oaxaqueña, una aproximación a la realidad. Oaxaca: Coordinación Estatal de Atención al Migrante Oaxaqueño.
- Sales Ten, A. (2006). La integración sociolaboral de la mujer musulmana en Valencia. En: Actas del V Congreso sobre la Inmigración en España: migraciones y desarrollo humano. Valencia: Universidad de Valencia.
- Tegedor del Valle, J. y Llorca Sellés, M. (1999). Proyecto de integración de los pescadores inmigrantes en el distrito marítimo del Grao de Castellón. Castellón: Tenencia de Alcaldía del Grao.
- Valles, M. (1999) Técnicas cualitativas de investigación social. Madrid: Síntesis.